

Monialainen yhteistyö nuorta koskevissa rikosprosesseissa

Opinnäytetyö

Tiina Majava

2024

TIIVISTELMÄ

Tekijät: Tiina Majava

Julkaisun nimi: Monialainen yhteistyö nuorta koskevissa rikosprosesseissa

Opinnäytetyön muoto: Tutkimuksellinen opinnäytetyö

Julkisuusaste: Julkinen

Ohjaaja: Timo Korander, Satu Rantaeskola

Tutkinto: Poliisi (ylempi AMK)

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta nuorten rikosprosessin nykytilaa sekä sitä, onko prosessissa mahdollisesti kehitettävää. Samalla haluan tuoda esiin ratkaisumalleja mahdollisiin tutkimuksen tulosten perusteella nouseviin haasteisiin. Tutkimuksessa tarkastellaan rikosprosessin ja kriminologian näkökulmia. Saatua tietoa voidaan mahdollisesti hyödyntää monialaisen yhteistyön sekä nuorten rikosprosessien sujuvuuden edistämiseksi.

Teoriaosuudessa käsitellään kriminologiaa, rikosprosessia, monialaista yhteistyötä sekä lainsäädäntöä. Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, ja aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoitua haastattelua. Haastattelin viittä eri ammattilaista, joilla on kokemusta ja näkemystä moniammatillisesta yhteistyöstä sekä nuorten rikosprosesseista.

Tehtyjen haastattelujen perusteella voidaan todeta, että nuorten erityisyyteen liittyvät laatuvaatimukset eivät tällä hetkellä toteudu kaikilta osin. Myös kaikille yhteistä rikosprosessia suhteessa nuoriin pidettiin ongelmallisena, ja rikosprosessin lokeromaisuus nähtiin haasteellisena. Monialaista yhteistyötä pidettiin tärkeänä erityisesti nuorten edun turvaamisen ja päällekkäisen työn välttämisen kannalta, mutta sen toteutumisessa havaittiin haasteita, kuten resurssien riittämättömyyttä ja tiedonvaihdon ongelmia.

Sivumäärä: 53+9

Tarkastuskuukausi ja vuosi:

Avainsanat: monialainen yhteistyö, rikos, nuorten rikollisuus, rikosprosessi, laatu

ABSTRACT

Authors: Multidisciplinary cooperation in juvenile criminal proceedings

Type of thesis: Research-based thesis

Publicity: Public

Supervisor: Timo Korander, Satu Rantaeskola

Degree: Master of police services

The purpose of this thesis is to examine the current state of the juvenile criminal process from the perspective of multidisciplinary collaboration and to determine whether there are areas for improvement. Additionally, I aim to propose solutions to the challenges that may emerge based on the research findings. The study explores perspectives from both the criminal process and criminology. The information gathered can potentially be used to improve the effectiveness of multidisciplinary collaboration and the smoothness of juvenile criminal processes.

The theoretical section covers criminology, the criminal process, multidisciplinary collaboration, and relevant legislation. The thesis is a qualitative study, and the data collection method was a semi-structured interview. I interviewed five professionals with experience and insights into multidisciplinary collaboration and juvenile criminal processes.

Based on the interviews, it can be concluded that the quality requirements related to the specific needs of juveniles are not fully met at present. The universal criminal process applied to juveniles was also considered problematic, and the compartmentalization of the criminal process was seen as causing issues. Multidisciplinary collaboration was regarded as important, particularly in safeguarding the best interests of juveniles and avoiding overlapping work, but challenges were identified in its implementation, such as insufficient resources and problems with information sharing.

Pages: 53+9

Month and year of review:

Keywords:

Multidisciplinary collaboration, crime, juvenile delinquency, criminal process, quality

SISÄLLYS

1 Johdanto.....	2
2 Tutkimuksen toteutus.....	3
2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	3
2.2 Toimintaympäristö	4
2.3 Toteutuksesta ja aineiston keruusta	5
2.4 Haastateltavien valinta	5
2.5 Haastattelujen toteutus	6
2.6 Tutkimusaineiston sisällönanalyysi	8
3 Teoreettiset lähtökohdat	8
3.1 Kriminologinen perusta ja rikosoikeus.....	8
3.1.1 Rikos ja rikollisuus	8
3.1.2 Rikollisuuden syyt	9
3.1.3 Nuorten erityisyys rikoksissa	10
3.1.4 Nuorten rikoksiin puuttuminen.....	12
3.2 Rikosoikeus kriminologian keinona.....	15
3.2.1 Rikosprosessi ja sen laatu	15
3.2.2 Nuorten erityisyys rikosprosessissa	18
3.2.3 Nuorten rikosprosessi lainsäädännön näkökulmasta.....	19
3.3 Epäillyn iän merkitys rikosprosessissa.....	20
3.3.1 Esitutinnan velvoitteet ja epäillyn ikä	20
3.3.2 Syyteharkinnan velvoitteet ja epäillyn ikä	21
3.3.3 Tuomioistuinkäsittelyn velvoitteet ja epäillyn ikä.....	22
3.3.4 Rangaistuksen täytäntöönpano ja epäillyn ikä.....	23
3.4 Monialainen yhteistyö nuorten rikosprosessissa	24
3.4.1 Monialainen yhteistyö.....	24
3.4.2 Monialaisen yhteistyön johtaminen ja viestintä	27
3.4.3 Pohjoismainen moniviranomaistoimintamalli	29
4 Tutkimuksen tulokset	31

4.1 Nuorten rikosprosessien laatu	32
4.2 Moniviranomaisyhteistyön toteutuminen nuorten rikosprosessissa	34
4.3 Monialaisen yhteistyön merkitys nuorten rikosprosesseissa	35
4.4 Nuorten rikosprosesseihin liittyvät haasteet ja kehityskohteet monialaisessa yhteistyössä ...	36
5 Johtopäätökset ja suositukset	38
5.1 Nuorten rikosprosessien laatu	39
5.2 Moniviranomaisyhteistyön toteutuminen nuorten rikosprosessissa	40
5.3 Monialaisen yhteistyön merkitys nuorten rikosprosesseissa	42
5.4 Nuorten rikosprosesseihin liittyvät haasteet ja kehityskohteet monialaisessa yhteistyössä ...	43
6 Pohdinta	44
6.1 Tutkimuksen eettisyys, laatu ja luotettavuus	44
6.2 Pohdintaa	45
6.3 Opinnäytetyöprosessi ammatillisen kehittymisen näkökulmasta	46
6.4 Tulosten hyödyntäminen.....	47
LÄHTEET	49
LIITE 1	54
LIITE 2.....	58

LYHENTEET

ETL	Esitutkintalaki, 30.4.1987/449
HE	Hallituksen esitys
JulkL	Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta, 21.5.1999/621
OK	Oikeudenkäymiskaari, 1.1.1734/4
PKL	Pakkokeinolaki, 30.4.1987/450
PoIL	Poliisilaki, 22.7.2011/872
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa, 11.7.1997/689
RL	Rikoslaki, 19.12.1889/39
NRSL	Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä, 24.6.2010/633
NRL	Laki nuorisorangaistuksesta, 1096/2004
Tietosuojalaki	Tietosuojalaki, 5.12.2018/1050
Yhdyskunta- seuraamuslaki	Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta, 10.4.2015/400
PL	Suomen perustuslaki, 11.6.1999/731

1 JOHDANTO

Nuorisrikollisuus on ollut viime vuosina paljon esillä keskusteluissa ja eri medioissa. Myös poliisi on osallistunut aktiivisesti keskusteluun ilmiön ympärillä ja se on nostettu esille myös poliisin sisäisessä viestinnässä. Ilmiö on huomioitu myös pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa ”Vahva ja välittävä Suomi”, jossa nuoriso- ja jengirikollisuuden lisääntyminen on tunnistettu vakavaksi ongelmaksi. Nuorisrikollisuuden torjumiseksi hallitus on toteuttamassa suuren määrän niin sanottuja kovia sekä pehmeitä toimenpiteitä. Ohjelmassa on muun muassa todettu, että ilmiöön puuttuminen vaatii moniammatillista otetta ja samalla halutaan ottaa mukaan koko yhteiskunta, alkaen kotien ja vanhempien kasvatusvastuun tuesta sekä syrjäytymisen- ja syrjinnänvastaisesta työstä kotoutumis- ja maahanmuuttopolitiikkaan asti. Hallituksen julkaisema 43 kohtainen toimenpideohjelma sisältää toimia nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi, rikoskierteen katkaisemiseksi, rikostenselvittämiseksi, rikosvastuun toteuttamiseksi ja rangaistusten kiristämiseksi. (Järvinen ym. 2024, 8 ja 33.)

Olen poliisiurallani tehnyt töitä nuorten parissa ja sen lisäksi olen työskennellyt lastensuojelun asiakkaana olevien nuorten kanssa. Suoritin työn ohessa sosionomiopinnot ja tuolloin olin harjoittelussa RIKO -hankkeessa. RIKO -hankkeessa pilotoidaan toimintamallia rikoksilla oireilevien nuorten kanssa työskentelemiseksi. Toimintamalli on oikeusministeriön asiantuntijatyöryhmän luoma ja sen kohderyhmänä ovat nuoret, joiden on epäilty osallistuneen useisiin tai vakaviin rikoksiin. Työskentelyssä keskitytään yksilötyöskentelyyn nuoren kanssa sekä moniammatillinen työskentely, jolla pyritään varmistamaan, että nuorella on mahdollisuus saada itselleen riittävät palvelut. Nuoret ohjautuvat hankkeeseen pääsääntöisesti lastensuojelun, poliisin tai nuorisopalveluiden kautta. Hankkeen rahoitus tulee oikeusministeriöltä ja Rovaniemen kaupungilta. Hankkeen virallisia yhteistyökumppaneita ovat poliisi, Rikosseuraamuslaitos ja Aseman Lapset ry. (Rovaniemen kaupunki, luettu 27.9.2023.)

RIKO: ssa suorittamani harjoittelun aikana esille nousi nuoria koskevien rikosasioiden tilanne rikosprosessissa ja sen vaikuttavuus muun muassa nuoren kuntoutumiseen. Keskustelin tuolloin harjoittelun aikana rikosprosessin vaikutuksista nuoriin esimerkiksi syyttäjien ja rikosseuraamusviraston edustajien sekä nuorten itsensä kanssa. Keskustelujen myötä heräsi huoli siitä, onko nuoria koskevien rikosasioiden käsittely rikosprosessissa Suomessa sellaisella tasolla, kuin nuorten erityisyys edellyttää. Samalla aloin pohtimaan käsitelläänkö rikosasiaa rikosprosessissa riittävän laadukkaasti, jotta nuorta kyettäisiin tukemaan pois rikoskierteestä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Suomen rikoslakia sovelletaan kaikkiin henkilöihin, eikä nuorille ole erillistä rikoslakia. Nuoria rikosentekijöitä koskee kuitenkin erityisiä sääntöjä sovellettaessa rikoslakia ja lainsäätäjät on huomionnut nuorten erityisyyden esimerkiksi vuonna 2010 voimaantulleella lainsäädännöllä; Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (633/2010), jonka mukaan nuorella rikosentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikoksen tehdessään on yli 15-vuotias, mutta alle 21-vuotias. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen tarkoituksena on nuoren sosiaalisentilanteen ja rikosentelemiseen vaikuttaneiden syiden kartoittaminen. Lisäksi pyritään arvioimaan rikokseen syyllistymisen riskiä ja mahdollisuuksia tukea nuorta kohti rikoksetonta elämää. (NRSL 1§.)

Viime vuosikymmeninä kriminologian yksi keskeisistä havainnoista on ollut useiden perinteisten rikosten määrän systemaattinen väheneminen. Myös suomalaisessa nuorisorikollisuudessa on huomattu samanlaista kehityssuuntaa. Vaikka yleisessä esiintyvyydessä onkin ollut laskua, eivät rikoksia tekevien nuorten tekojen määrät aikavälillä 1995–2020 ole laskeneet. Sen sijaan voidaan todeta, että väkivaltarikosten ja kannabiksen käytön osalta, että kaikkein rikosaktiivisimpien nuorten rikosmäärät ovat lisääntyneet kyseisen seuranta jakson aikana. Toisin sanoen viime vuosikymmenien aikana rikoksia tekevien nuorten määrä on vähentynyt, mutta rikokset ovat kasaantuneet pienemmälle ryhmälle ja näyttäisi siltä, että etenkin paljon rikoksia tekevien nuorten ryhmä näyttäisi vaativan erityisesti kohdennettuja toimia. (Kaakinen & Näsi 2021, 5.)

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

2.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tässä opinnäytetyössä selvitetään moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta nuorten rikosprosessin tämän hetkisen tilan ja onko prosessissa mahdollisesti jotain kehitettävää. Samalla pyritään tuomaan esille ratkaisumalleja mahdollisiin esille nouseviin haasteisiin tutkimusentuloksiin pohjaten. Tutkimuksessa oli tarkoitus ottaa esille rikosprosessin sekä kriminologian näkökulmia. Ymmärtääkseen rikosprosessin merkitystä nuorten osalta, on ymmärrettävä aiheen erityisyys kriminologisesta näkökulmasta. Koen aiheen tärkeäksi ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiseksi huomioon ottaen julkisen keskustelun nuorten rikollisuudesta sekä nuorten keskuudessa lisääntyneestä huonovointisuudesta. Tavoitteena oli laadullisen tutkimuksen keinoin selvittää nuorten rikosprosessin tila moniviranomaisnäkökulmasta Suomessa sekä pohtia kriminologisesta näkökulmasta monialaisyhteistyön merkitystä osana rikosprosessia nuorten rikoskierteestä irrottautumiseksi.

Tutkimuskysymyksinä ovat:

1. Vastaako nuorten rikosprosessien laatu nuorten erityispiirteiden asettamia laatuvaatimuksia?
2. Millaisena moniviranomaisyhteistyö toteutuu nuorten rikosprosessissa?
3. Millainen merkitys monialaisella yhteistyöllä on nuorten rikosprosesseissa?
4. Millaisia haasteita ja kehittämiskohteita nuorten rikosprosesseihin liittyvässä monialaisessa yhteistyössä on?

2.2 Toimintaympäristö

Nuorten rikollisuus on vuodesta 2011 alkaen pääosin vähentynyt eri mittarein mitattuna. Vuodesta 2015 alkaen väkivaltarikollisuuden taso on sitä vastoin kasvanut alaikäisten ja varsinkin alle 15-vuotiaiden ikäryhmissä. Vakavien ja toistuvien rikosten voidaan havaita kasautuvan kuitenkin pienelle joukolle nuoria. (Hämäläinen, 2023.)

Alla (kuvassa 1) on esitelty rikoslakirikoksista epäillyn asemaan kirjattujen nuorten määrä ikäryhmittäin 100 000 ikäryhmään kuuluvaa kohden kuukausi tasolla vuodesta 2014 lähtien. Kuviosta on todettavissa, että alle 21-vuotiaiden kolmessa eri ikäryhmässä sekä 21–24-vuotiaiden nuorten ryhmässä rikollisuuskehitys on pysynyt aika tasaisena vuoteen 2020 saakka. Koronapandemian alussa 21–24-vuotiaiden nuorten ryhmän osalta on nähtävissä selkeä hetkellinen nousu. Samalla on todettavissa, että sekä alle 15-vuotiaiden että 15–17-vuotiaiden ryhmässä kasvava suunta on alkanut kehittyä viimeistään koronapandemian aikaan vuonna 2020. Jokaisen ikäryhmän kohdalla kuvasta on hyvin nähtävissä rikosepäilyjen kausittainen luonne. (Sutela 2024, 29.)

Kuva 1. Rikoslakirikoksista epäillyiksi kirjatut nuoret ikäryhmittäin 100 000 ikäryhmään kuuluvan kohden kuukausi tasolla 2014–2023, 3 kk liukuva (Kuva: Sutela 2024, 29).

Koronan lisäksi julkisessa keskustelussa nuorten väkivaltarikollisuuden kasvu on yhdistetty niin jengiytymiseen, viranomaisvastaisuuteen, huumausaineisiin, sosiaaliseen huono-osaisuuteen kuin maahanmuuttoonkin. Selityksiä yhdistävänä tekijänä on ollut käsitys siitä, että nuorten elinolosuhteissa, nuorisokulttuurissa tai nuorten toimintatavoissa on tapahtunut muutos, jolla on yhteys nuorten väkivaltaisuuden kasvuun. Keskusteluissa on myös spekuloitu, että kyseessä olisi pääosin tietyillä alueilla ja tietyissä väestöryhmissä tapahtuneista muutoksista. (Danielsson 2022, 6.)

Hämäläisen (2023) mukaan laaja ja poikkiallinen yhteistyö on edellytys nuorten rikollisuuden ja syrjäytymisen ennalta ehkäisemiseksi. Tärkeä rooli poliisin ja kodin lisäksi on esimerkiksi sosiaali- ja nuorisotyöntekijöillä, koululla sekä kaikilla muilla osana nuorten arkea toimivilla tahoilla. Jalokautuvalla työllä ja eri toimijoiden läsnäololla nuorten parissa on erittäin tärkeä rooli nuorisoriikollisuuden ennalta estämisessä. Suomessa vastaavaa työtä jo tehdään, mutta sitä täytyisi vahvistaa aiempaa enemmän. Lisäksi on todettu, että olisi tärkeää perustaa valtioneuvostoon nuorisoväkivallan koordinaattorin tehtävä, joka tukisi kaikkien ministeriöiden työtä nuorisoriikollisuuden teeman osalta. Kyseinen koordinaattori toimisi myös yhteistyössä eri asiantuntijoiden kanssa ja auttaisi eri toimijoita olemaan tietoisia toistensa työstä. Tällä tavalla voitaisiin välttää päällekkäisen työn tekeminen ja saada eri toimijoita kiinnitettyä yhteiseen tavoitteelliseen työhön. (Hämäläinen, 2023.)

2.3 Toteutuksesta ja aineiston keruusta

Tässä tutkimuksessa tutkimusaineisto kerättiin puolistrukturoiduin haastatteluin. Haastattelut ovat yleisimpiä aineistonkeruumenetelmiä. Haastatteleamalla on mahdollisuus saada laajasti esille haastateltavien omia näkemyksiään tutkittavasta asiasta. Haastattelu luo mahdollisuuden esittää myös tarkentavia kysymyksiä ja sillä voidaan myös motivoida ihmiset vastaamaan kysymyksiin. Haastattelun positiivisia puolia ovat myös haastateltavien tavoitettavuus, joustavuus ja kuvaavien esimerkkien saaminen. (Hirsijärvi ym. 2008, 34–36.)

2.4 Haastateltavien valinta

Haastattelun tavoitteena on saada selville, mitä haastateltava haluaa sanoa tutkittavasta aiheesta tai mitä ajatuksia hänellä on aiheesta (Eskola ym. 1998, 63). Haastattelut on mahdollista suorittaa monella tavalla esimerkiksi kasvotusten tai puhelimitse ja ne voidaan tehdä yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Lomakehaastattelussa kysymykset ovat tietyssä määrättyssä järjestyksessä, kun taas puolistrukturoidussa haastattelussa haastattelijalla on mahdollisuus esittää avoimiin kysymyksiin saamiinsa vastauksiin perustuen uusia kysymyksiä ja samalla voidaan vaihdella kysymysten järjestystä. Käytännössä puolistrukturoitua haastattelua sanotaan toisinaan teemahaastatteluksi. Näin on

esimerkiksi silloin, jos haastattelussa esitetään tarkkoja kysymyksiä tietyistä teemoista, muttei välttämättä käytetä juuri samoja kysymyksiä kaikkien haastateltavien kanssa. Teemahaastatteluisa kaikkia haastateltavia haastatellaan samoista teemoista. (Hirsijärvi ym. 2008, 43–47, 60–64.)

Teemahaastattelu tarkoittaa puolistrukturoitua haastattelua, jossa haastattelu suunnataan tiettyihin teemoihin. Teemahaastattelua sanotaan puolistrukturoiduksi haastatteluksi siksi, että kaikkien haastateltavien kanssa käydään samat teemat läpi. Teemahaastattelulla on mahdollista tuoda esille yksilön kokemuksia ja ajatuksia tutkittavasta aiheesta, eikä haastateltavien määrällä ja sillä, kuinka syväälle aiheeseen pureudutaan ole suurta merkitystä. (Hirsijärvi 2008, 47–48.)

Haastateltavien valintaan ja määrään vaikuttaa tutkittavana oleva asia ja mikä on tutkimuksen tarkoitus. Valintaa tehdessä tulee harkita haastateltavien henkilöiden määrä tarkkaan. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista jo muutamaa henkilöä haastatteleamalla saada riittävästi tutkimusongelmaan syvällistä tietoa. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on pyrkiä ymmärtämään ja saamaan tietoa jostain tietyistä tapahtumista tai ilmiöstä sekä etsimään näihin uusiin teoreettisiin näkökulmia. Tästä syystä haastateltavien valinnassa voidaan puhua harkinnanvaraisesta näytteestä. (Hirsijärvi ym. 2008, 58–59.) Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien valinta täytyy perustella. Tutkimusaineisto on syytä kerätä ihmisiltä, joilla on tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tietoa ja joilla on aiheesta kokemusta. Haastateltavien määrään vaikuttaa työn tarkoitus ja laajuus. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 72–73.)

Haastateltavat on valittu eri ammattialoilta, mutta siten, että heillä on kaikilla kokemusta ja näkemystä nuorten rikosprosesseista sekä moniammatillisesta työstä. Pyrkimyksenä on saada vastauksia heidän näkemysten kautta tutkimuskysymyksiin ja samalla tuoda haastateltavien ääni kuuluville puolistrukturoidun haastattelun avulla. Haastatteleamalla useaa eri toimijaa eri aloilta, on mahdollisuus saada usean alalta näkemys nuorten rikosprosesseista sekä moniammatillisesta yhteistyöstä ja näin vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuteen.

2.5 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin TEAMS-sovelluksen välityksellä yksilöhaastatteluna ja tallennettiin TEAMS-sovelluksen avulla. Ennen haastatteluja haastateltaville lähetettiin saatekirjeen tietosuojaselosteen ja haastattelurungon, jotta haastateltavat saavat tarvittavat tutkimuksen toteutukseen liittyvät tiedot ja heillä on mahdollisuus valmistautua haastatteluun. Pääosa kysymyksistä olivat kaikille samat, mutta mukana oli myös kohderyhmä kohtaisia kysymyksiä ja siksi lähetetyt kysymysrungot

poikkesivat hieman toisistaan. Haastateltaville kerrottiin haastattelun nauhoittamisesta ennen haastattelun aloittamista. Haastattelun pohjana käytettiin heille ennakolta lähettämääni teemahaastattelu runkoa, johon on koottu kaikki kysymykset (LIITE 1).

Kysymysten mukana toimitettiin kohderyhmälle suunnattu saatekirje, jossa kerrottiin haastattelun sisällöstä tarkemmin (LIITE 2). Saatekirjeen on hyvä olla noin sivun mittainen ja siinä on huomioitava itse kohderyhmä olematta kuitenkaan liian henkilökohtaiselta tuntuva, sillä liian henkilökohtaiselta tuntuvan saatekirjeen on todettu madaltavan vastausprosenttia. (Kleemola, 2011).

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tavoitteena on pyrkiä löytämään ennalta arvaamattomia seikkoja ja samalla tuoda tutkittavien ääni kuuluville (Hirsijärvi & Hurme 2014, 164). Haastattelun teemoitettua haastattelua käyttäen viitti ammattilaista, joilla on näkemystä nuorten rikosprosesseista ja heillä on kokemusta myös moniammatillisesta yhteistyöstä. Tulokset perustuvat haastateltavien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin siitä, miten he ovat kokeneet moniammatillisen yhteistyön ja nuorten rikosprosessit. Haastattelut on suoritettu yksilöhaastatteluina ja sen jälkeen litteroitu. Tulokset on esitetty anonymisti.

Teemoitettujen haastattelujen avulla saatiin vastauksia tutkimuskysymyksiini, jotka olin laatinut teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Kyselyn teemat ja tarkemmat kysymykset pohjautuvat tutkimaani teoriaan ja vastaavat opinnäytetyöni tavoitteisiin. Teemoja valikoitui lopulta neljä kappaletta, ja jokaisen teeman alle muodostui noin 3–10 kysymystä. Haastattelu teemoitettiin seuraavan sisältöiseksi:

Teema 1. Nuorten rikosprosessien laatu.

Teema 2. Moniviranomaisyhteistyön toteutuminen nuorten rikosprosesseissa.

Teema 3. Monialaisen yhteistyön merkitys nuorten rikosprosesseissa.

Teema 4. Nuorten rikosprosesseihin liittyvät haasteet ja kehityskohteet monialaisessa yhteistyössä.

Haastattelutilanteet olivat vapaamuotoisia ja asioita käsiteltiin laajasti teema-alueiden ympärillä. Haastattelujen kestot vaihtelivat 60 minuutista 90 minuuttiin. Haastatteluun valikoitui viisi eri ammattilaista, jotka toimivat eri puolella Suomea. Kaikilla heillä on kokemusta monialaisesta yhteistyöstä sekä nuorten rikosprosesseista. Neljä heistä on ollut kosketuksissa lastensuojelutyöhön ja kaksi heistä on ollut mukana kehittämässä myös erilaisia monialaisia toimintamalleja kuten ankkuri-toiminto. Osalla haastatelluista on jo laaja ja pitkä kokemus, kun taas osa toi näkökulmiaan esille hieman suppeamman ja lyhyemmän kokemuksensa kautta. Haastattelut toimivat haastattelu ajan-kohtana järjestöissä, hyvinvointialueella, syyttäjälaitoksella ja rikosseuraamuslaitoksella.

2.6 Tutkimusaineiston sisällönanalyysi

Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut erikseen valikoitujen teema-alueiden ympäriltä. Litteroinnin ulkopuolelle jäivät ne kohdat, joissa keskustelimme haastateltavan kanssa tutkimuksen ulkopuolisista asioista. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä noin 200 sivua. Litteroinnin jälkeen perehdyin aineistoon, järjestelin tekstejä samojen teema-alueiden ympärille värittämällä litterointiaineistoa etukäteen määrittämälläni eri teemojen väreillä. Näin sain yhdistettyä haastateltavien tekstit vallittujen teema-alueiden yhteyteen. Lopuksi etsin ja vertasin näiden teemojen alta yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia kirjatun ne lopulta tutkimuksen tuloksiksi.

Syntyneiden tulosten ja taustalla olevan teoretiedon pohjalta kirjasin lopulta johtopäätökset sekä suositukset. Suositukset ovat henkilökohtaisia mielipiteitäni, mutta perustan ne tässä opinnäytetyössä kerättyyn teoreettiseen viitekehykseen.

3 TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Kriminologinen perusta ja rikosoikeus

3.1.1 Rikos ja rikollisuus

Rikoksen edellytyksenä on, että teko on määritelty rikoslaisissa tai muussa lainsäädännössä rangaistavaksi ja siihen on valtiolla rankaisuoikeus. Tällaista määritelmää sanotaan legaaliseksi eli rikollisuutta määritellään rikoslain näkökulmasta. Näin ollen yksinkertaistettuna voidaan ajatella rikollisuuden määrittävän yhteiskunnan asettaman lainsäädännön mukaisesti. Esimerkiksi Suomessa eduskunta laatii lait ja päättää näin ketkä ovat rikollisia. (Laine 1991, 25–27.) Rikoksille tyypillistä on oikeushyvien, kuten henki, terveys ja ruumiillinen koskemattomuuden loukkaaminen tai vaarantaminen. On myös rikoksia, kuten huumausaineiden käyttörikos, jotka eivät suoraan loukkaa tai vaaranna kenenkään oikeushyvä. Näissä tapauksissa tarkoitus on säännöksillä suojata henkilöä itseään tai yhteiskuntaelämää. (Laitinen & Aromaa 2005, 12–13.)

Rikollisuus, arjen turvallisuus ja väkivalta ovat olleet viime aikoina voimakkaasti esillä ja tutkimukset ovat osoittaneet rikoksen tulkinnan laajentuneen. Perinteisiä massa- ja arkirikoksia tehdään vähemmän ja tilalle on tullut uusia rikoslajeja kuten kyberrikokset. Eri aikakausilla on vaihtelua siinä, millaista tekoa pidetään rikollisena. Esimerkiksi päihteiden osalta voidaan todeta, että laillisuus ja laittomuus ovat vaihdelleet eri maissa eri aikakausina. Ihmisille on kuitenkin tyypillistä suhtautua

paheksuvasti ja rankaisevasti samansuuntaisiin tekoihin ympäri maailmaa. Näistä esimerkkeinä ovat väkivalta ja toisen omaisuuteen kajoaminen (Kivivuori ym. 2021, 16 ja 18.)

3.1.2 Rikollisuuden syyt

Kriminologiassa rikollisuuden syitä pohditaan useasta eri näkökulmasta. Yhtenä selittävästä tekijänä pidetään ihmisluontoa. Evoluutiokriminologian mukaan väkivaltainen käyttäytymisalttiuden katsotaan kehittyneen osana lajikehitystä luonnonvalinnan seurauksena. Esimerkkejä evoluutio taustaisista rikoksen tekemisen motiiveista ovat mustasukkaisuus ja riskinotto alttius. Myös tunteet, jotka toimivat motivaationa rankaisemiseen sekä kognitiot, joiden avulla yksilöt toteuttavat sosiaalisten normien valvontaa, ovat kehittyneet lajikehityksen myötä. (Kivivuori 2013, 93.)

Lähellä evoluutiokriminologiaa on myös valikoitumisnäkökulma, sillä valikoitumiseen vaikuttaa ihmisluonteet. Ihmisluonteet vaihtelevat yksilöittäin joidenkin ollessa toisia aggressiivisempia, impulsiivisempia tai päihdehakuisempia. Heikko itsekontrolli voi johtaa rikoskäyttäytymiseen. Valikoitumisnäkökulman mukaan rikosalttius heijastaa jo lapsuudessa torjutuksi tulemistä, joiden vaikutuksesta siirrytään herkemmin väärälle polulle. Luonteenpiirteet ovat perinnöllisiä, mutta myös elämäkokemuksen muokkaamia. Perinnölliset alttiudet ovat yleensä vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, mutta myös yksilöt myös hakeutuvat ympäristöihin, jotka korostavat heidän yksilöalttiuksiaan. Tällä tavalla yksilöt altistuvat myös rikollisuuden sosiaalisille syille. (Kivivuori 2013, 144.)

Rikollinen teko voi tapahtua, jos samaan aikaan motivoitunut tekijä kohtaa valvomattomassa tilassa sopivan uhrin. Tätä kutsutaan rutiinotoimintojen teoriaksi, jonka mukaan rikoskäyttäytyminen on juurtunut normaalin elämän normaali rutiineihin. Tämä on teoria vuoropuhelussa valikoitumisen kanssa. Esimerkiksi aamuyöllä ravintolan edessä tappeleva henkilö ei ole satunais otanta väestöstä, vaan rutiinotoimintoihin on valikoitunut tietyn alttiuden omaava henkilö. (Kivivuori 2013, 354.)

Kriminologiassa yhtenä vanhimpana rikollisuuden syynä on pidetty köyhyyttä ja heikko-osaisuutta. Tutkimuksissa on pystytty kiistatta osoittamaan rikoskäyttäytymisen olevan yhteydessä alhaiseen sosiaaliseen asemaan. Näiden kahden väliseen tarkasteluun vaikuttaa se millaisesta huono-osaisuudesta ja millaisesta rikollisuudesta on kyse. Sosiaalinen huono-osaisuus ilmenee monin eri tavoin. Huono-osaisuuden ja rikollisuuden välinen riippuvuus on havaittavissa lähes riippumatta siitä millaisesta huono-osaisuudesta on kyse. Huono-osaisuuden ja rikollisuuden välisestä suhteesta nähtäviä esimerkkejä ovat vanhemman ammattiasema ja lapsen rikollisuus, koulutus taso ja rikollisuus, perheen taloustilanne ja lapsen rikollisuus sekä kielteiset elämäkokemukset ja rikollisuus. (Kivivuori 2013, 143 ja 154–157.)

Kontrolliteorian mukaan rikollisuutta selittää yksilön irrottautuminen sosiaalisista siteistä. Sosiaalisesti kontrolloivia tahoja ovat esimerkiksi koulu, työpaikka, parisuhde ja nuorilla erityisesti perhe. Pelkkä instituutio ei yksin luo vaikuttavuutta, vaan niiden laatu on tärkeässä roolissa ja esimerkiksi perheen huono-osaisuus voi vaikuttaa nuoren rikosalttiuteen. Henkilöille, joilla on suppea sosiaalinen ympäristö, vähäinen sosiaalinen kontrolli ei kuitenkaan vain aiheuta rikosalttiutta, vaan rikosalttiitit yksilöt myös pyrkivät vähäisen sosiaaliseen kontrolliin. (Kivivuori 2013, 353.)

Sosiaalinen kontrolli voi myös lisätä rikollisuutta leimautumisen kautta. Leimautumisteorian mukaan rikosleimaaminen johtaa siihen, että muut henkilöt torjuvat henkilön. Lisäksi rikosleima vaikuttaa yksilön identiteettiin niin, että rikolliseksi määrittelystä muodostuu itseään toteuttava ennustus. Sen vuoksi rikoksesta seuraava rangaistus voi lisätä rangaistuksi tulleen yksilön rikosalttiutta. (Kivivuori 2013, 354.)

Rikollisuutta on selitetty myös oppimisen kautta. Oppimiseen liittyy erityisesti rikostapojen oppiminen ja rikosten selittelyjen oppiminen. Myös rikosten palkitsevuus liitetään oppimiseen. Rikosalteilla yksilöillä on taipumus hakeutua ympäristöihin, joissa rikollisuuden oppiminen voi tapahtua. Esimerkiksi rikosalttiitit nuoret hakeutuvat usein itseään vanhempaan seuraan. Nykyään oppiminen voi tapahtua myös median välityksellä, sillä internet ja muut väylät tarjoavat jatkuvasti tietoa rikoksista, rikollisista ja rikollisuudesta. (Kivivuori 2013, 353–354.)

Rikollisuuden syyt eivät sulje toisiaan pois, vaan ne pyrkivät kertymään ja täydentämään toisiaan. Riskialtis, persoonaltaan impulsiivinen henkilö päätyy usein tilanteisiin, joissa sosiaalinen kontrolli on heikkoa, rikollisuuden oppiminen on helppoa ja elämänpiirin kuormitukset lisäävät rikospainetta. Voidaankin puhua yhtenäisteoriasta, jolle on ominaista huomioida ympäristön vaikutus yksilöön ja yksilön ominaisuuksien merkitys hänen hakeutumiseensa tietynlaiseen ympäristöön. (Kivivuori 2013, 354–355.)

3.1.3 Nuorten erityisyys rikoksissa

Suurin osa nuorista rikkoo jossain vaiheessa sääntöjä tai osallistuu epäsosiaaliseen käyttäytymiseen kuten juoda alaikäisinä alkoholia, kokeilla marihuanaa, matkustaa junassa ilman lippua tai meluta myöhään yöllä kaduilla. Pääsääntöisesti tällainen käyttäytyminen on aika vaaratonta eivätkä useimmat nuoret ole rikollisia eivätkä he jatka laittomuuksien tekemistä teini-iän jälkeen. Periaatteessa nuori rikollinen on henkilö, jonka rikosoikeusjärjestelmä on virallisesti nimennyt sellaiseksi. Se, miten nuoren asia etenee rikosprosessin eri vaiheissa, vaikuttaa pitkälti siihen, kuka lopulta katsotaan virallisesti nuoreksi rikosentekijäksi. Nuoreksi rikolliseksi tulemisessa ei siis ole kyse vain siitä, mitä nuori on tehnyt, vaan siihen vaikuttaa suuresti myös se, miten järjestelmä reagoi

nuoreen ja siihen, mitä hän on tehnyt. Niin kuin rikoksenteijä on sosiaalisesti muodostunut rikosoi-
keusjärjestelmän väliintulon myötä, myös vakava ja jatkuva rikollinen käyttäytyminen muovautunut
tietyntyypisten sosiaalisten suhteiden ja yhteisöllisten prosessien yhteydessä. (White & Wyn
2013, 225.)

Kuten rikollisuudelle ylipäättään, nuorten rikollisuudelle ei ole vain yhtä selittävää tekijää. Kriminolo-
giassa rikollista käyttäytymistä selitetään useilla tutkimustietoon perustuvilla teorioilla. Useimmissa
rikollisuutta selittävässä teorioissa huomioidaan yksilökohtaiset tekijät, sosiaaliset tekijät sekä tilan-
nekohtaiset tekijät. Yksilötason lisäksi huomioidaan useita yhteiskunnan rakenteisiin ja yhteiskun-
nallista tilannetta koskevia tekijöitä. (Haikkola ym. 2019, 17.)

Kriminologiassa yksi vahvimmin tunnistetuista yhteyksistä on iän ja rikoskäyttäytymisen välinen voi-
makas yhteys. Verrattaessa nykypäivää aiempiin historiallisiin kausiin, voidaan nähdä, että ikä-ri-
kosjakauma on hämmästyttävän samankaltainen. (Kivivuori ym. 2021, 114.) Tutkimuksista käy ilmi,
että nuoruus on ihmisen rikosaktiivisinta aikaa. Suurin osa nuorten lainvastaisista teoista on elä-
myksenhakuisuutta, ajattelemattomuutta tai hölmöilyä kavereiden kanssa. Nuorisorikollisuudesta
puhuttaessa teot käsittävät kaikenlaisia rikosnimikkeitä liikenne-rikoksista väkivaltarikoksiin-. Nuori-
sorikollisuuden syitä voidaan jaotella rajojenhakuun, joukkotyhmyyteen, statuksentavoitteluun,
päihteiden aiheuttamiin rikoksiin, rikoksilla oireiluun, rikolliseen identiteettiin ja rikollisten arvojen
omaksumiseen. (Turkka & Saarholm 2023, 30–33.)

Nuorisorikollisuutta voidaan kutsua ryhmäilmiöksi, mikä sinällään on luonnollista, sillä nuoruudessa
kaverit ovat erityisen tärkeitä. Harvemmin näkee kadulla yksinään liikkuvan nuoren, joka ryöstelee
tai myy huumeita. Rikokset toteutetaan usein ryhmissä, joissa halutaan näkyvyyttä sekä kohentaa
asemaansa. Nuoret ovat aina kokoontuneet ja muodostaneet kaveriporukoita, joissa vietetään ai-
kaan julkisissa sekä puolijulkisissa ympäristöissä. Kokoontuessaan nuoret häiriköivät omalla ole-
massa olollaan sekä tahallisesti että tahattomasti ja aiheuttavat vastakkain asetteluja toisiin nuori-
soryhmiin sekä provosoituviin aikuisiin. Ryhmytyymiseen liittyy usein uhoa, voimaantumista ja kon-
flikteja, mutta se ei kuitenkaan tarkoita, että nuoret itsessään olisivat pahoja. Rajojen kokeilu ja tun-
nistaminen ovat osa kasvua sekä kehitystä. Vaikka nuoret haluavat itsenäistyä, aikuisten rooli
tässä kasvussa on opastaminen ja ohjaus pysähtymällä, kuuntelemalla ja kannustamalla, mutta
myös rajojen asettaminen. (Turkka & Saarholm 2023, 33–34 ja 37.)

Erytisen tärkeitä nuoruudessa ovat sosiaaliset suhteet sekä identiteetin kehittyminen toisten
kanssa vuorovaikutuksessa. Tähän liittyy omat haasteensa, sillä nuoruuteen liittyy paljon epävar-
muutta, suojautumista ja tietynlaista eristäytymistä. Koronapandemian mukanaan tuoma etäkoulu
ja muu eristäytyminen ovat vaikuttaneet nuorten kehitykseen. Erityisesti negatiiviset vaikutukset

ovat kasaantuneet niille, joilla on jo ennestään riskitekijöitä omassa arjessaan. Tämä näkyy lisääntyneinä lastensuojeluilmoituksina sekä vuorovaikutushaasteiden lisääntymisenä. (Turkka & Saarholm 2023, 34.)

Vuosien ajan nuorten rikollisuus on vähentynyt suhteutettuna koko väestön rikollisuuteen, mutta samaan aikaan rikollisuus on kasaantunut voimakkaasti erittäin pienelle osalle tekijöitä. Nuorisoriikollisuuden kehityksessä on laajemminkin viitteitä siitä, että huono-osaisuus kasautuu pienelle osalle nuorista ja rikoksia tekevät nuoret ovat marginaalisessa asemassa myös suhteessa ikätove-reihinsa. (Haikkola ym. 2019, 149.) Vuonna 2008 toteutetun nuorisoriikokskyselyn tuloksena oli, että 6 % kaikista nuorista teki puolet kaikista ilmi tulleista teoista. Näin ollen jopa teini-iässä suuri osa rikoksista kasaantuu vain pienelle osalle nuorista. (Kivivuori ym. 2021, 120.)

Osalle nuorista rikos- ja häiriökäyttäytyminen voivat olla myös tapa olla, viihtyä ja elää. Toisinaan nuoret kokevat, etteivät löydä sisältöä tai hyväksyntää muualta kuin tekemällä rikoksia tai muutoin aikuisten näkökulmasta haitallisella toiminnalla. Usein tällaiseen toimintaan voivat liittyä itseään vanhempi seura ja päihteet. Päihteidensaanti ja rahoittaminen saattavat puolestaan edellyttää rikosten tekemistä. Osalla nuorista oireilua voivat aiheuttaa taustallaan olevat haasteet elämäntilanteessaan tai yksilölliset piirteet kuten käytöshäiriöt ja keskittymisvaikeudet. Toisille on kertyneenä kaikki nämä haasteet. (Turkka & Saarholm 2023, 35.)

Kriittiseksi hetkeksi kuvataan sitä, kun nuori on alkanut omaksumaan rikollisia-arvoja ja esimerkiksi puhetapa muuttuu rikollisia ihannoivaksi. Toisinaan nuori saattaa vain härnätä aikuisia tällaisella puheella, mutta nuori saattaa olla myös omaksunut rikollisuuteen liittyviä arvoja. Jossain kohtaa rikollisuus voi liittyä osaksi nuoren identiteettiä ja tuohon liittyy auktoriteetti- ja viranomaisvastaisuus. Samaan aikaan nuori alkaa kunnioittamaan rikoshierarkian auktoriteetteja ja jouduttuaan kiinniotetuksi, hän alkaa pitää itseään yhä enemmän rikollisena. Samalla myös muut alkavat nähdä nuoren rikollisena, siksi viranomaisten ja muiden aikuisten tulisi kohdata nuori nuorena, ei rikollisena. Nuoren omaksuessa rikollisia-arvoja viranomaisilla ja muilla ammattilaisilla voi olla vaikeuksia rakentaa häneen luottamuksellista suhdetta. Lisäksi ulkopäin on vaikea arvioida, kuinka syvällä rikollisuudessa kukin nuorista on. Päihteiden käyttö ja rikoksista kiinnijäänti voivat antaa jonkinlaista tietoa nuoren tilanteesta, mutta tosiasiasa nuori itse tietää parhaiten, mikä hänen tilanteensa oikeasti on. (Turkka & Saarholm 2023, 35.)

3.1.4 Nuorten rikoksiin puuttuminen

Nuorten tekemät rikkomukset ja rikokset aiheuttavat taloudellisia kustannuksia, kärsimystä ja syventävät huono-osaisuutta. Siksi nuorisoriikollisuus on kautta aikain ollut merkittävä kohde nuoriso-

ja sosiaalityön toimenpiteille. Suomessa voidaan nähdä nuorten rikoksiin puuttumisen olevan institutionaalista ja kyseistä mallia voidaan kuvata huoltomalliksi. Huoltomallissa lapsi tai nuori, joka syyllistyy normirikkomuksiin tai rikoksiin, nähdään ensisijaisesti tukea tarvitsevana. Huoltomallissa puututaan nuorten koko elämäntilanteeseen, ei ainoastaan tekoihin. Puuttuminen on pääasiassa huollollista ja se on erityisesti lastensuojelun ja sosiaalityön vastuulla. Suomalaisen puuttumisen mallin voidaan myös katsoa oleva järjestelmäperustaista, sillä se ei perustu yksittäisiin interventioihin vaan laajoihin peruspalveluihin. (Haikkola ym. 2019, 21 ja 149.) Sosiaalihuollossa huollollisella tarkoitetaan sosiaalisen turvallisuuden ja hyvinvoinnin edistämistä ja turvaamista (Sosiaali- ja terveysministeriö, luettu 16.10.2024).

Tarkasteltaessa nuorten rikollisuutta ja siihen puuttumista, on muistettava, että teon nimittäminen rikokseksi on jo itsessään arvioiva reaktio. Nuorten normirikkomuksiin suunnattavat reaktiot on hyvä jakaa kahtia eli virallisiin ja epävirallisiin kontrollitoimiin sekä käytännönmalleihin. Silloin virallisilla toimenpiteillä tarkoitetaan lain määrittämää valtiovallan kontrollia ja epävirallisilla normaaleja arkitoimintoja ja yhteisöjen itsesäätelyä. Tärkeänä vaiheena epävirallisen ja virallisen välissä pidetään alttiutta ilmoittaa rikoksia viranomaisille. Mitä nuorempi tekijä, sitä monimutkaisempaa tekojen tulkinta on ja samalla epäviralliset seuraamukset ovat todennäköisempiä. Virallisen kontrollin muodostavat muun muassa eri viranomaiset kuten poliisi, sosiaalitoimi ja koulu. (Haikkola ym. 2019, 21.)

Ikäraajat säätelevät keskeisesti puuttumisen keinoja ja käytännöt vaihtelevat riippuen siitä, onko rikoksesta epäilty alle 15-, 15- vuotta täyttänyt vai jo 21-vuotias ja millaisesta rikoksesta häntä epäillään. Alle 15-vuotias rikoksia tai rikkomuksia tekevä nuori ei ole rikosvastuullinen (RL3:4), ja hänen kanssaan on mahdollista työskennellä muun muassa nuorisotyön tai sosiaalihuollon keinoin ja viime kädessä lastensuojelullisin toimin. Sen sijaan 15 vuotta täyttänyt on rikosvastuun ikärajan ylittänyt ja hän voi saada rikostuomion. Kuitenkin 15 vuotta täyttäneeseen sovelletaan lievempää rangaistusasteikkoa nuorena rikoksentehtijänä (RL6:8,1) ja heidän kanssa voidaan työskennellä huoltomallin mukaisesti. Lainsäädännön mukaan 21 vuotta täyttänyt henkilö ei ole enää nuori rikoksen tekijä (NRSL2§,1) eikä häneen voi kohdistaa myöskään lastensuojelullisia toimenpiteitä. Henkilön ollessa 21-vuotias hänellä on kuitenkin mahdollisuus saada nuorten erityispalveluita esimerkiksi perus- ja erityispalvelujen sekä järjestöjen kautta. (Haikkola ym. 2019, 22.)

Nuorten rikoksiin puuttuminen on vahvasti kytköksissä peruspalveluihin ja siksi on otettava huomioon peruspalveluihin liittyvä kehityskulku. Uuden julkisjohtamisen malli on projektisoinut ja hajauttanut palvelujärjestelmää sekä tuonut taloudellisuuden, tehokkuuden, vaikuttavuuden ja asiakaslähtöisyyden osaksi vaatimuksia. Haasteeksi on noussut palveluiden hajautettu järjestäminen, sillä palvelut on eriytetty perus- ja eriytyispalveluihin ja rahoitus on samalla muuttunut monikanavaiseksi. Palveluiden välinen tiedonkulku ei välttämättä toimi ja työntekijät ovat epä tietoisia

toisen palvelun tapahtumista. Asiakkaalle palvelujärjestelmä näyttäytyy pirstaleisena ja heikosti hahmotettavana. (Haikkola ym. 2019, 22–23.)

Rikosprosessi ja lastensuojelu ovat Suomessa keskeiset ja toisistaan erillisiä prosesseja, jotka seuraavat nuorten rikoskäyttäytymisestä. Siitä huolimatta, että nuorten rikostentekijöiden kanssa painotetaan huollollisia toimia, nuorille aiheutuu yleensä jokin rikosprosessi, näin ollen rikosoikeudellista seuraamusta sekä nuorille suunnattua tukea ei pysty täysin erottamaan toisistaan. Rikoksesta seuraa kaksi erillistä prosessia, jotka ovat eri viranomaistahojen vastuulla. Rikosoikeudellisessa prosessissa keskitytään tekoihin, jotka rikkovat normeja ja lastensuojelussa huolehditaan lasten oikeuksien sekä turvallisten kasvuolosuhteiden toteutumisesta. Tietyissä tilanteissa nämä kaksi prosessia voivat yhdistyä siten, että tilanne näkyy nuorelle kaksinkertaisena rangaistuksena. (Haikkola ym. 2019, 23.)

Suomessa lastensuojelujärjestelmässä toteutetaan osittain niitä toimenpiteitä, joista toisaalla Euroopassa päättävät nuorisotuomioistuimet. Nuoriin rikosten johdosta kohdistettavia toimenpiteitä on sen vuoksi tarkasteltava kokonaisuutena, jossa rikosoikeudellisen järjestelmän rinnalla toimii lastensuojelu. Tilanteessa, jossa rikoksen tehnyt nuori on saman rikoksen perusteella otettu tahdonvastaisesti huostaan ja jossa huostaanottopäätös on tullut lopulliseksi, voi *Ne bis in idem* eli kaksirangaistavuuden -kielto tulla sovellettavaksi. Vaikka huostaanottoa ei varsinaisesti olisikaan pidettävä rikosoikeudellisena seuraamuksena, sitä voidaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön valossa sellaisena pitää. Huostaanotto rajoittaa nuoren oikeuttaan perhe-elämän suojaan ja hänen vapauttaan ennalta määräämättömän ajan. Tutkimusten mukaan huostaanotetut lapset ja heidän vanhempansa ovat kokeneet huostaanoton rangaistuksena. Huostaanotto on myös seuraamus, joka kuuluisi monissa muissa Euroopan oikeusjärjestelmissä nuorisotuomioistuimen toimivaltaan. (Väisänen 2013, 147 ja 168.)

Tuomioistuimen on tarpeen huostaanotetun nuoren rikosasiaa käsitellessään huomioida *Ne bis in idem* -kiellon mahdollinen soveltuminen sekä mahdollisuus kohtuullistaa rangaistusta rikoslain 6 luvun 7 §:n perusteella. *Ne bis in idem* -kiellolla on tarkoitus varmistaa, ettei rikoksesta kertaalleen syytettyä syytetä enää uudelleen samasta rikoksesta. Molempia säännöksiä sovellettaessa tulee tuomioistuimella olla käytössään nuoren huostaanottoa koskeva päätös sekä siihen liittyvä muu mahdollinen selvitys, josta ilmenee, mihin huostaanotto on perustunut. (Väisänen 2013, s.167.) Esitutkinnassa käytettävät pakkokeinot ovat lastensuojelulain rajoitustoimiin verrattavia toimivaltuuksia, eivät rangaistuksia. Pakkokeinoilla pyritään muun muassa katkaisemaan nuoren rikoskierre. (Turkka & Saarholm 2023, 338.)

3.2 Rikosoikeus kriminologian keinona

3.2.1 Rikosprosessi ja sen laatu

Rikosprosessissa on kyse toiseen henkilöön kohdistuneesta oikeuden loukkauksesta, jonka voidaan katsoa täyttävän jonkin rikoksen tunnusmerkistön. Kuitenkaan jokaista paheksuttavana pidettävää tekoa ei aseteta rangaistavaksi, vaan kyse on yhteiskunnallisiin arvoihin perustuvien kriminaalipoliisisten päätösten tekemisestä. (Rantaeskola 2022, 16.) Rikosprosessi on menettely, joka on lailla säänneltyä ja sen tavoitteena on rikosvastuun toteuttaminen yksittäistapauksessa. Rikosprosessin yksinomaisen tarkoitus ei ole osoittaa epäillyn syyllistyneen johonkin rikokseen. Asian lopputuloksena voi olla myös se, ettei kyseessä ole rikos tai rikoksesta epäiltyä ei ole syytä epäillä rangaistavasta teosta. Rikosprosessi voidaan nähdä myös yksilöidyn teon rikosoikeudelliseksi arvioimiseksi ja selvittelyksi. (Fredman ym. 2020, 15.)

Rikosprosessi on mahdollista jakaa neljään vaiheeseen, joista ensimmäisenä vaiheena on esitutkinta. Esitutinnan tarkoituksena on selvittää epäilty rikos teko-olosuhteineen, rikoksella aiheutettu vahinko, sillä hankittu hyöty, asianosaiset sekä muut syyteharkintaa ja seuraamusta varten tarvittavat faktat asian laadun edellyttämällä tavalla. Esitutkintaviranomaisista pääosa esitutinnan suorittamisesta kuuluu poliisille. Myös syyttäjät osallistuu esitutkintaan. Toisena vaiheena on syyteharkinta, jossa päätetään syytteen nostamisesta. Kolmantena vaiheena on oikeudenkäynti tuomioistuimessa, joka jaetaan käsittely- ja vahvistamisvaiheeseen. Asian vahvistaminen ilmentyy tuomiolla, jonka tulee olla rikosasiassa vapauttava tai syylliseksi tuomitseva. Neljänneksi vaiheeksi voidaan katsoa rangaistuksen täytäntöönpanon, jonka voidaan nähdä kuuluvan rikosoikeudellisen seuraamusjärjestelmän piiriin. (Jokela 2018, 7–8.)

Oikeusprosessille on asetettu kolme päävaatimusta, joita ovat varmuus, joutuisuus ja taloudellisuus. Oikeudenkäynti on järjestettävä niin, että se tarjoaa riittävän varmat takeet oikeasta ratkaisusta. Tätä tavoitetta kutsutaan prosessin varmuusperiaatteeksi ja se kuvaa prosessin tarkoituksenmukaisuutta. Täydelliseen oikeusvarmuuteen ei voida kuitenkaan pyrkiä kustannustehokkuuden vuoksi hinnalla millä hyvänsä. Varmuuden lisäksi tulee oikeudenkäynnin ja siihen johtaneiden vaiheiden olla joutuisia ja kustannuksiltaan edullisia menettelyltään. Pyrkimyksenä on joutuisa käsittely ja ratkaisu ilman tarpeetonta ajanhukkaa ja kustannuksia. Prosessin pitäisi käynnistyä mahdollisimman nopeasti rikoksen tapahtumisesta ja sen tulisi päättyä käsittelyyn kohtuullisessa ajassa. Joutuisa prosessi hyödyttää myös kokonaisuutena oikeusvarmuuden kannalta tapausten yksityiskohtien osalta, mutta samaan aikaan oikeusvarmuuden nimissä täytyy asia valmistella ja selvittää prosessin edellyttämällä tavalla. Pahimmassa tapauksessa lainkäytön hitaus voi johtaa ratkaisun merkityksen lievenemiseen tai tosiasiallisen merkityksen puuttumiseen. Käsittelyn hitaus saattaa

synnyttää epäkohtia myös rikosvastuun toteutumiseen ja asianosaisten oikeussuojaan. Pitkään jatkunut epätietoisuus rikosprosessin asianosaisena on ei toivottu tilanne. (Virolainen & Pöllänen 2003, 167–169 ja 176–178)

Rikosprosessin joutuisuusvaatimuksella on tarkoitus turvata oikeusjärjestelmää ylläpitävän lainkäytön uskottavuutta ja tehokkuutta. Mikäli yleisesti mielletäisiin, että syyteoikeus rikoksesta vanhennee tai tuomitun rangaistuksen täytäntöönpano raukeaa rikosprosessin tehottomuuden takia, kiinnijäämisriskin pelote vaikutte lievenisi. Myös asian ratkaisemiseen tuomioistuimissa ajan kulumisella on vaikutusta, sillä tapahtuneesta kulunut pitkä aika voi heikentää todistusaineiston laatua. Se puolestaan lisää ratkaisemiseen liittyviä epävarmuustekijöitä, jotka voivat johtaa asiaan kuuluvan rikosvastuun toteutumatta jäämiseen ja asianosainen voi pahimmillaan kokea ratkaisun ja koko rikosprosessin hyödyttömäksi. Joutuisuusvaatimuksen tarkoitus on myös suojella asianosaista huolelta, haitalta ja epävarmuudelta, joka liittyy kohtuuttomaan pitkittymiseen. Joutuisuuden merkitys kasvaa, kun asianosaisena rikosprosessissa on lapsi tai nuori. (Määttä, 2023.)

Lain tasolla laatua voidaan tarkastella muun muassa perustuslain ja esitutkintalain perusteiden mukaisesti. Muita rikosprosessin laatua ohjaavia säädöksiä ovat laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) ja oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4). Virkamiestä velvoittaa laadun näkökulmasta myös valtion virkamieslaki (750/1994).

Perustuslaissa (731/1999) määritetään oikeusperiaatteet, jotka ohjaavat viranomaisten toimintaa rikosprosessissa. Esitutkintalaissa (805/2011) säädetään esitutkinnan periaatteista ja asianosaisten oikeuksista. Ihmisten yhdenvertaisuudesta lain edessä säädetään perustuslain 6§:ssä ja sen mukaan ketään ei saa asettaa eriarvoiseen asemaan henkilöön liittyvän syyn kuten sukupuolen tai iän perusteella. Samoin esitutkintalaissa on säädetty tasapuolisuudesta. Sen mukaan esitutkinnassa on otettava huomioon ja selvítettävä sekä rikoksesta epäiltyä vastaan että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet. (ETL 4:1.) Muita rikosasian käsittelyn laatuun esitutkinnassa vaikuttavia periaatteita ovat suhteellisuusperiaate (ETL 4:4), vähimmän haitan periaate (ETL 4:5) ja hienotunteisuusperiaate (ETL 4:5).

Rikosoikeudellisesta laillisuusperiaatteesta säädetään perustuslaissa, jossa todetaan, ettei ketään saa pitää syyllisenä rikokseen tai tuomita sellaisesta teosta, jota ei teon hetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei myöskään saa tuomita ankarammin kuin mitä teko hetkellä on lakiin säädetty. (PL 8§) Lasten kohtelusta esitutkinnassa säädetään esitutkintalaissa, että alle 18-vuotiaan ollessa osaisena esitutkinnassa, on häntä kohdeltava hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla eikä tutkintatoimenpiteistä saa aiheutua hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. Lisäksi tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille. (ETL 4:7.)

Prosessin asianmukaisuudesta ja joutuisuus vaatimuksesta tarkoittaa, että kaikilla on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti sekä ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Lisäksi jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Lailla turvataan myös käsittelyn julkisuus ja kuulluksi tulemisoikeus, oikeus perusteltuun päätökseen ja hakea muutosta sekä muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet. (PL 21§.)

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita on useita. Oikeudenmukainen oikeudenkäynnin edellytyksenä on muun muassa kuulemisperiaatteen toteutuminen ja asianosaisten yhdenvertainen mahdollisuus puolustaa itseään. Tähän liittyy reiluuden periaate, joka korostaa tasapuolisuutta esimerkiksi todisteiden esittämisessä ja oikeusavussa. Rikosprosessin keskeinen periaate on syyttömyysolettama, jonka mukaan henkilöä pidetään syyttömänä, kunnes toisin todistetaan. Tämä periaate heijastuu muun muassa puolustuksen suosimisen periaatteeseen ja sääntöihin, kuten in dubio pro reo, jonka mukaan epäselvä näyttö ratkaistaan syytetyn eduksi, sekä in dubio mitius, joka suosii lievempää tulkintaa. Lisäksi itsekriminointisuojailla varmistetaan, ettei epäiltyä voida pakottaa antamaan tietoja, jotka voisivat heikentää hänen asemaansa. (Helenius & Linna 2024, 12–14.)

Menettelyperiaatteet auttavat ymmärtämään lainsäätäjän näkökulmaa siitä, miten käsittely oikeudenkäynnissä tulisi järjestää siten, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset ja tarkoituksenmukaisuusperiaatteet toteutuisivat. Menettelyperiaatteiksi voidaan katsoa välittömyys-, keskitys- ja suullisuusperiaatteita. Lisäksi voidaan katsoa asian jäsennellyn käsittelyn periaatteen muodostuneen uudeksi merkittäväksi prosessiperiaatteeksi. (Helenius & Linna 2024, 21.)

Viranomaisten ja tuomioistuinten tehtävänä on antaa oikeusturvaa käyttämällä lakia yksittäistapaukseen ja ratkaisemalla asiat luotettavasti ja varmasti. Rikosprosessissa varmistetaan epäillyn ja asianomistajan oikeusturva. Oikeusturva tarkoittaa käytännössä myös sitä, että asia ratkaistaan kohtuullisessa ajassa ja kohtuullisin kustannuksin. (Määttä, 2023.)

Oikeusvaltion vaatimukset viranomaisten toiminnassa eivät rajoitu pelkästään lainalaisuuden ja lakisidonnaisuuden vaatimuksiin. Näiden lisäksi keskeisinä oikeusvaltion vaatimuksina voidaan pitää oikeutta hyvään hallintoon, julkisen vallan käytön riippumattomuutta, hallinnon julkisuutta ja valvottavuutta, yksilön toimivia vaikutusmahdollisuuksia, julkisen vallan velvollisuutta turvata perusoikeudet ja ihmisoikeudet sekä tehokasta oikeusturvaa. Julkisen vallan väärinkäyttö on oikeusvaltiossa kielletty ja jokaisella on viranomaistoimissa oikeus tasapuoliseen kohteluun. (Mäenpää 2020, 2.)

Viranomaistoiminnan lähtökohtana tulisi olla, että jokaisen rikosprosessiketjun viranomaisen riittävät resurssit turvattaisiin laissa säädettyjen tehtävien ja toimintojen asianmukaiseksi hoitamiseksi

taloudellisesti, tasapuolisesti ja joutuisasti asianosaisten yleinen etu ja oikeusturva huomioiden. (Oikeusministeriö 2023, 19.)

Rikosprosessin riittävä resurssointi ja hyvä toimivuus ovat tärkeitä asioita, sillä yhtenä oikeusvaltion tunnuspiirteenä on, että sen täytyy varmistaa rikosprosessin tehokas ja hyvä toimivuus. Mahdolliset puutteet tässä suoriutumiskyvyssä horjuttavat ihmisten luottamuksen ja turvallisuuden tunteita, joiden merkitys on suuri yhteiskuntarauhan ja vakauden ylläpitämisessä. (Määttä, 2023.)

Tulevaisuudessa on pyrittävä turvaamaan se, että rikosprosessissa olisi mahdollista päätyä oikeaan ratkaisuun riittävän suurella varmuudella eli rikosvastuun tulee toteutua ja kohdentua oikein. Kyseinen tavoite vaarantuu, jos rikosprosessin eri vaiheissa kiirehditään ja tehdään hätiköityjä ratkaisuja. Samaan aikaan rikosasian kokonaiskäsittelyaika ei saa muodostua suhteettoman pitkäksi suhteessa selvitetävään ja ratkaistavaan asiaan. Rikosprosessin täytyy toimia tarkoituksenmukaisesti toisin sanoen resursseja tulee käyttää järkevästi paitsi kussakin vaiheessa, mutta myös kokonaisuutena. Rikosprosessin tulee olla tehokas, riittävän yksinkertainen sekä olennaiseen jäsennellysti keskittyvä asian laadusta ja laajuudesta riippumatta. (Määttä, 2023.)

3.2.2 Nuorten erityisyys rikosprosessissa

Nuorisorikollisten erityiskohtelu on suurilta osin lähtöisin 1800-luvulta ja 1800-luvun puolen välin aikaan alettiin ymmärtää, etteivät nuoret ikäryhmät täytä rikosoikeudellisen ajattelun olettamuksia rikoksentehtäjän vapaasta tahdosta ja rationaalisesta valinnasta. Samaan aikaan Euroopassa käytiin keskustelua erityislaitosten perustamisesta pahatapaisille tai rikoksia tehneille lapsille ja nuorille sekä rangaistusvastuun säätämisestä. Lasten rikosten taustalla katsottiin olevan vajaa kyky vastustaa impulsseja, eikä heidän käytöksensä näin voinut osoittaa kypsää harkintaa. Tämä yksinkertaistettu käsitys lasten ja nuorten rikollisuudesta asetti nuorten ikäryhmien käyttäytymisen arvioinnin rikosoikeuden ulkopuolelle ja nuorten rikosten käsittely haluttiin järjestää uudelleen. Näin Euroopassa syntyi erilaisia nuorisorikosoikeuden malleja. (Marttunen 2008, 44–48.)

Suomen sekä toisten Pohjoismaiden nuorisorikosoikeuden kehittyminen on seurannut hyvin paljon yleiseurooppalaista mallia. Aluksi Suomeen perustettiin nuorisolaitokset ja sen jälkeen asetettiin rangaistusvastuukärajat. Vihdoin 1800–1900-lukujen vaihteessa alettiin kehittämään lasten ja nuorten seuraamusvalikoimaa sekä seuraamusten määräämismenettelyä. Viimeisessä vaiheessa Pohjoismaissa kehittyi huoltomalli muun Euroopan nuorisotuomistumista poiketen. Huoltomallissa kunnallishallinnon lastensuojelulla on merkittävä asema huolta aiheuttavien lasten ja nuorten ongelmien käsittelyssä. (Marttunen 2008, 50.)

3.2.3 Nuorten rikosprosessi lainsäädännön näkökulmasta

Suomessa ei ole nuorille erillistä rikoslakia, vaan rikoslakia sovelletaan kaikkiin henkilöihin. Nuoria rikosentekijöitä koskevat kuitenkin erityiset säännöt rikoslakia sovellettaessa ja muualla lainsäädännössä on viittauksia nuorten rikosprosessiin liittyen.

Nuorisolaissa (1285/2016) säädetään nuorisotyön ja -toiminnan edistämisestä ja nuorisopolitiikasta (nuorisolaki 1 §). Nuorisolaissa alle 29-vuotiaita nimitetään nuoriksi (Nuorisolaki 2.1 §), kun saman ikäistä henkilöä kutsutaan toisessa laissa eri nimellä. Esimerkiksi nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisen yhteydessä 15 vuotta täyttänyttä, mutta alle 21-vuotiasta nimitetään nuoreksi rikosentekijäksi (NRS� 2.1 §).

Rangaistusvastuun edellytyksenä on, että rikosentekijä on teon tekohetkellä täyttänyt 15 vuotta (RL 3:4.1). Tätä nuoremista voidaan puhua nuorina rikosentekijöinä, mutta he eivät ole rikosoikeudellisessa vastuussa. Vaikka alle 15-vuotias ei ole rikosoikeudellisesti vastuussa, oikeusjärjestys sallii esitutinnan toimittamisen rikoksen selvittämiseksi tietyissä esitutkintalain mukaisissa tilanteissa, vaikka alle 15-vuotias ei voi syyllistyä rikokseen. Tilanteessa suoritetaan rikollisenteon tutkinta. (ETL 3:5.) lästään huolimatta alaikäisen oikeudenvastaisen teon seurauksena on myös erilaisten sosiaaliviranomaisten toimenpiteiden lisäksi vahingonkorvausvastuu (Korkka-Knuts ym. 2020, 281).

Kaikilla rikosoikeusjärjestelmän tasoilla Suomessa ilmenee nuorten erityiskohtelua, jossa nousee esille viisi näkökohtaa, joilla nuorten erityiskohtelua on perusteltu. Nämä näkökohdat ovat ajattelemattomuus, rajojen koettelu, puutteelliset tiedot ja kyvyt, vaikuttamismahdollisuus nuoreen ja sosiaalisen ympäristön merkitys. Ajattelemattomuuden osalta nuorten lievempää kohtelua perustellaan sillä, että heidän rikokset ovat yleensä vähäisempiä ja liittyvät pikemmin ajattelemattomuuteen ja ymmärtämättömyyteen kuin harkittuun toimintaan. Tämä tulee esille muun muassa nuoria koskevissa toimenpiteistä luopumissäännöksissä esimerkiksi poliisin antamina huomautuksina, seuraamusluonteisina nuoruusperusteisina syyttämättä jättämisinä (ROL 1:7.1,2) ja tuomitsematta jättämisinä (RL 6:12 2-kohta). (Marttunen 2008, 94 ja 102.)

Rajojen koettelu ymmärretään yhteiskunnan ja ympäristön asettamien rajojen koettelun olevan osa normaalia kasvua lapsesta aikuiseksi. Tämä näkökohta osaltaan tukee nuorilla käytettävää varoituseuraamusta, jona voidaan pitää jo mainittuja toimenpiteistä luopumisia, mutta myös sakkoa ja ehdollista vankeusrangaistusta. Toisinaan pelkkä poliisin kanssa tekemisiin joutuminen voi olla

nuorelle riittävä varoitus. Ajattelemattomuus ja rajojen koettelu liittyy nuoren ikävaiheeseen tyypillisiin puutteisiin toiminta- ja ajatteluprosesseissa, kuten kykyyn ymmärtää tekojensa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne tai kyky hallita käyttäytymistään. Näiden asioiden huomioiminen lainsäädännössä perustuu pikemminkin oikeudenmukaisuusnäkökohtiin ei niinkään kriminologisille havainnoille. (Marttunen 2008, 103.)

Rikoslaissa määritellyn lievennetyn rangaistusasteikon (RL 6:8) käyttäminen perustuu näkökohtaan, jossa olisi epäoikeudenmukaista rangaista henkilöä, jolta puuttuu osittain tai kokonaan kyky ymmärtää asioiden oikeudellinen ja tosiasiallinen luonne tai jolta sen vuoksi on puuttunut kyky hallita toimintaansa. Tätä niin kutsuttua nuorisoalennusta on mahdollista perustella myös sillä, että nuorille rangaistusjärjestelmän seuraamukset ovat usein raskaampia kuin aikuisille. Nuoren kykyihin liittyvät erityispiirteitä voidaan pitää myös seikkoina, joita voidaan ottaa huomioon harkittaessa rangaistuksen tarkoituksellisuutta, sillä nämä seikat voivat vähentää, estää tai kumota rangaistuksen motivoivan vaikutuksen syntymisen, jolloin rankaiseminen olisi hyödytöntä tai tarkoituksetonta. (Marttunen 2008, 104)

3.3 Epäillyn iän merkitys rikosprosessissa

3.3.1 Esitutkinnan velvoitteet ja epäillyn ikä

Esitutkintalain mukaan alle 18-vuotiasta on esitutkinnassa kohdeltava huomioon ottamalla hänen ikänsä ja kehitystasonsa. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei hänelle aiheudu koulussa, työpaikalla tai muussa tärkeässä ympäristössä haittaa tutkintatoimenpiteiden takia. Tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan ohjattava hoidettavaksi tehtävään erityisesti perehtyneille henkilöille. (ETL 4:7.) Alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta esitutkinta on toimitettava ilman aiheutonta viivytystä ja alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinnan toimittaminen on tehtävä kiireellisesti (ETL 3:11).

Jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja tai muu edustaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta, tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle tai muulle kuulusteltavalle esitutkintaa varten edunvalvoja valvomaan huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan sijasta lapsen etua asiassa. Tarvittaessa tutkinnanjohtajan on tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Myös hyvinvointialue, holhoustoimesta annetun lain (442/1999) 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen tai syyttäjä voi tehdä hakemuksen. (ETL4:8.)

Alle 18-vuotiaalle rikoksesta epäillylle on viipymättä kerrottava mahdollisuuksien mukaan asian käsittelyyn liittyvistä vaiheista ja asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten roolista. Tämä tarkoittaa sitä, että epäillyn oikeuksista ilmoitetaan myös hänen huoltajalleen, edunvalvojalleen tai muulle lailliselle edustajalleen ja epäillyn huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä kuulustelussa. Myös siitä, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi sekä siitä, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta. (ETL 4:16.)

Alaikäisen oikeuksien ja oikeusturvan toteutumiseksi on jo esitutinnan aikana huomioitava hänen mahdollisuudestaan käyttää puhevaltaansa sekä puolustautua rikosasiassa. Syyntakeinen alle 18-vuotias, joka on rikoksesta epäiltynä voi käyttää itse puhevaltaansa. Kuitenkin alaikäisen ollessa kyseessä on hänen huoltajallaan, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajallaan rinnakkainen puhevalta alaikäisen itsensä lisäksi. Käytännön tasolla rinnakkaista puhevaltaa käyttävän mahdollisuus on lausua kannanottonsa epäilystä rikoksesta ja hankitun näytön sekä selvityksen asianmukaisuudesta. Lisäksi hänellä on mahdollisuus ottaa kantaa esitutkintatoimenpiteiden riittävyteen ja asianmukaisuuteen. (Rantaeskola 2022, 106–107.)

Laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa säädetään asianosaisen avustamisesta. Kyseisen lain mukaan jokaisella rikoksesta epäillyllä on oikeus itse huolehtia omasta puolustuksestaan oikeudenkäynnin lisäksi myös jo esitutkinnassa. (ROL 2:1.) Sen lisäksi, että tietyissä tilanteissa epäillyn pyynnöstä hänelle on määrättävä puolustaja, on epäillylle viranpuolesta määrättävä puolustaja ilman epäillyn erillistä pyyntöä esimerkiksi silloin, kun epäilty on alle 18-vuotias ja on ilmeistä, ettei puolustaja ole tarpeeton (ROL 2:1, 2). Asia on esillä melkein aina rikoksesta epäillyn ollessa alle 18-vuotias, sillä rikosprosessi itsessään on jo haasteellinen aikuisellekin, saati alaikäiselle. Kysymys ei ole ainoastaan odotettavissa olevasta seuraamuksesta, vaan myös siitä millainen suhtautuminen nuorella on asiaan ja millaista näyttöä on asiassa. (Rantaeskola 2022, 128–129.)

3.3.2 Syyteharkinnan veloitteet ja epäillyn ikä

Syyttäjän toimittaman syyteharkinnan ratkaisuna on joko syytteen nostaminen tai syyttämättä jättäminen. Osana syyttäjän tekemiä ratkaisuja on myös rangaistusmääräyksen vahvistaminen tai sen jättäminen vahvistamatta. Syyteharkinnassa selvitetään, täyttyykö tunnusmerkistö eli onko kyse rikoksesta, vertaamalla epäiltyä tekoa rikoslain teonkuvaukseen. Lisäksi on selvitettävä, onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Syyte on nostettava, jos kyseisen epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt. Joissain tapauksissa syyttäjä voi luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Syyte voidaan jättää nostamatta prosessuaalisin syin esimerkiksi näytön puuttumisen tai syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi sekä

seuraamus luonteisesti, jolloin syyttämättä jättäminen perustuu enemmänkin kohtuuteen ja tarkoituksenmukaisuuteen liittyviin syihin ja se tehdään siten harkinnanvaraisilla perusteilla. (Niemi 2018, 29.) Syyte voidaan jättää nostamatta myös nuoruusperusteella, mikäli alle 18-vuotiaan epäillyn tekemän rikoksen katsotaan johtuneen ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta ja siitä on odotettavissa enintään sakkoa tai kuuden kuukauden vankeusrangaistus (Jokela 2018, 282).

Alle 18-vuotiasta rikoksesta epäiltyä koskevassa rikosasiassa syyttäjän täytyy päättää syytteen nostamisesta kiireellisesti ja syyte on nostettava viivytyksettä (ROL 1:8a). Asia voidaan tästä huolimatta lähettää sovitteluun, mutta syyttäjän on tuolloin huolehdittava sovittelun joutuisasta toimittamisesta. Lain perustelujen mukaan ratkaisevaa ei ole epäillyn ikä rikoksen tekohetkellä vaan esitutinnan aikana. (Jokela 2018, 196.)

Syyttäjän on tehtävä Rikosseuraamuslaitokselle seuraamusselvityspyyntö 14 vuorokauden kuluessa siitä hetkestä, kun hän saa tiedon 15–20-vuotiaan tekemästä rikoksesta, josta voi seurata sakkoa ankarampi rangaistus. Tämän jälkeen rikosseuraamuslaitoksella on 30 vuorokautta aikaa arvioitava käytettävissään olevien tietojen perusteella, kuinka seuraamusvalinnalla ja seuraamuksen täytäntöönpanolla pystytään edistämään nuoren rikoksesta epäillyn sosiaalista selviytymistä sekä estää hänen syyllistymistään rikoksiin. Arvion suorittamiseksi Rikosseuraamuslaitoksen täytyy yhteistyössä sosiaaliviranomaisen kanssa hankkia ja koota tietoja nuoren rikoksesta epäillyn elinolosuhteista, erityisesti päihteiden käytöstä, päihdekuntoutuksesta, mielenterveydestä ja mielenterveyspalvelujen käytöstä, muiden palveluiden ja tukitoimien tarpeesta sekä muista olennaisesti hänen sosiaaliseen tilanteeseensa liittyvistä seikoista. (NRSL 4 ja 5 §.)

Syyttäjän katsoessa, että epäillystä rikoksesta voidaan tehdä tuomioesitys, eli syyttäjän ja vastaajan kesken laadittu esitys rikosasian ratkaisemisesta, hänen on neuvoteltava rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan kanssa tuomioesityksen tekemisestä. Neuvottelua varten epäillylle tai vastaajalle on määrättävä avustaja, ellei hän nimenomaisesti halua itse huolehtia puolustuksestaan. Avustaja on kuitenkin määrättävä, jos epäilty tai vastaaja on alle 18-vuotias tai hän ei kykene puolustamaan itseään. (ROL 1:10a.)

3.3.3 Tuomioistuinkäsittelyn velvoitteet ja epäillyn ikä

Pääkäsittely on aloitettava 30 päivän kuluessa rikosasian vireille tulosta, kun alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi kuukautta vankeutta. Pääkäsittelyn peruuntuessa uusi pääkäsittely on aloitettava 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin pääkäsittely oli tarkoitus aloittaa. (ROL 5:13.)

Nuoren rikosasian tullessa vireille tuomioistuimessa, sen on tarvittaessa varmistettava, että seuraamuselvitys on käytettävissä tuomioistuin käsittelyssä. Seuraamuselvityksen laatineelle Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehelle tai hänen apunaan toimivalle henkilölle on varattava tilaisuus toimia tuomioistuimessa kuultavana nuoren rikosasian käsittelyssä. (NRSL 8§.)

Pääkäsittelyyn kutsutulle alle 18-vuotiaalle vastaajalle on ilmoitettava oikeudesta olla henkilökohtaisesti läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa, jollei häntä määrätä saapumaan käsittelyyn henkilökohtaisesti. Lisäksi on ilmoitettava, että hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä asian suullisessa käsittelyssä tuomioistuimessa ja, että nuoresta rikoksesta epäillystä laaditaan seuraamuselvitys. Alle 18-vuotiaalle on myös ilmoitettava, että tiedon antamista kuva- ja äänitallenteesta voidaan rajoittaa yksityisyyden suojaamiseksi ja, että asia voidaan käsitellä tuomioistuimessa yleisön läsnä olematta. Jos alle 18-vuotiaasta ei ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä, häntä ei voida tuomita vankeusrangaistukseen. (ROL 5:15a ja ROL 8:3)

3.3.4 Rangaistuksen täytäntöönpano ja epäillyn ikä

Tekijän nuori ikä otetaan huomioon rikosoikeudellisessa järjestelmässä myös rangaistusten käyttökriteereissä ja etenkin niiden sisällöissä. Kyseinen asia on yhteydessä siihen näkökohtaan, että nuoret ovat vastaanottavaisempia kasvatuksellisille ja sosiaalistaville toimenpiteille suhteessa aikuisiin ja näin otetaan huomioon mahdollisuus vaikuttaa nuoreen. Tämä tulee esille lainsäädännössä seuraamusharkinnan lisäksi myös seuraamusten sisällössä. Tällaisia esimerkkejä ovat nuorisorangaistus ja ehdollisen vankeusrangaistuksen valvonta, joissa molempien käyttöedellytyksenä on tavoite ”uusien rikosten ehkäisemisestä” ja ”tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämisestä” (RL 6:10.2 ja RL 6:10a). (Marttunen 2008, 104.)

Ympäristön vaikutuksen näkökohtana voidaan pitää vankeuden välttämistä. Vankilaympäristöä pidetään nuorille erityisen haitallisena, koska vankeuden aikana voi menettää mahdollisuuden normaaliin kehitysprosessiin. Lisäksi vankila saattaa aiheuttaa nuorten rikoksenuusimista, vankilaan joutuminen uudelleen on todennäköisempää ja vankeuden aikana nuori saattaa verkostoitua muihin rikosalttiiden nuorten kanssa. Siksi ajatellaan, että vaihtoehdot vankeudelle ovat tehokkaampia keinoja ehkäistä uusinta rikollisuutta. Suomessa ja muualla länsimaissa pidetään yleisesti hyväksyttynä kriminaalipoliittisena tavoitteena nuorten vankilarangaistusten välttämistä. Suomessa asia ilmenee siten, ettei alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi (RL 6:9.2) (Marttunen 2008, 104–105.)

Nuorisorangaistus on rikoslakiin sisällytetty erityinen 15–17 -vuotiaille tarkoitettu rangaistus, joka voidaan tuomita, jos tuomioistuin pitää sakkoa riittämättömänä ja ehdotonta vankeutta liian ankarana rangaistuksena (RL 6:10a). Nuorisorangaistus rinnastuu ankaruudeltaan ehdolliseen vankeuteen ja sen kestoksi, tuomioistuin voi tuomita neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. Nuorisorangaistus sisältää valvontaa, sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä ja ohjelmia sekä työelämään että työhön perehtymistä. Toimeenpanija on Rikosseuraamuslaitos, jonka virkamies toimii nuoren valvojana. (Yhdyskuntaseuraamuslaki 64§.)

3.4 Monialainen yhteistyö nuorten rikosprosessissa

3.4.1 Monialainen yhteistyö

Eri toimialojen sekä viranomaisten välistä yhteistyötä kutsutaan monialaiseksi yhteistyöksi tai moni-viranomaistoimijuudeksi. Yhteistyötä tekevät valtion ja kunnan viranomaiset, mutta yhteistyössä voivat olla mukana myös kirkon paikallisviranomaiset sekä kolmannen sektorin toimijat. Nuorisolaissa monialaisella yhteistyöllä tarkoitetaan eri toimialojen ammattilaisten välistä yhteistyötä, jossa yhdistyvät eri sektoreiden palvelut sekä ammattitaito. (Aaltonen 2011, 26–27.) Moniammatillisesta yhteistyöstä voidaan puhua myös verkostotyönä ja ne nähdään usein toistensa synonyymeinä, vaikka verkostotyö ei aina toteudukaan moniammatillisena esimerkiksi työtoverien välisissä verkostoissa. Myöskään moniammatillinen työ ei ole aina verkostoitunutta esimerkiksi kertaluonteisissa tapaamisissa ja perinteisissä työryhmissä. (Järvensivu ym. 2010, 3.)

Suomessa poliisilaki velvoittaa poliisia toimimaan yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa turvallisuuden ylläpitämiseksi sekä huolehtimaan tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä (PoL 1:1). Yhteisöllinen ja ongelmalähtöinen poliisitoiminta on kannustanut perustamaan eri toimijoiden ja viranomaisten välisiä kumppanuuksia. Moniammatillinen yhteistyö on kansainvälisesti suosittua erityisesti yhteiskunnallisten toimijoiden, lastensuojelun ja rikostorjunnan saralla rikollisuuden ehkäisyssä. (EUCPN 2012, 4.) Tämä suuntaus on nostettu esille myös YK:n (United Nations) käsikirjassa rikosten ehkäisemiseksi, jossa mainitaan, että yhteistyön tulisi olla olennainen osa tehokasta rikosten ehkäisyä, sillä yhteistyö mahdollistaa rikollisuuden syiden ratkaisemiseen tarvittavat taidot ja vastuut. Yhteistyön katsotaan olevan tärkeää joka tasolla aina ministeriö tasolta kansalaistoimintaan saakka. (United Nations 2010, 22.)

Vain viranomaisilla on laissa säädetty velvollisuus tehdä yhteistyötä muiden viranomaisten sekä alueensa muiden toimijoiden ja asukkaiden kanssa. Eri toimialojen sektorilainsäädännössä säädetään toimialakohtaisesti nuorten julkisten palvelujen toteuttamisesta. Tällaisia palveluita on oltava tarjolla kaikissa kunnissa. Vastaavaa velvoitetta ei ole yksityisellä sektorilla eikä niiden toimintaa

ole kaikissa kunnissa saatavilla. Yhteistyön toteuttamiseksi on kuitenkin tärkeää, että viranomaiset ovat vuorovaikutuksessa nuorille palveluita tuottavien yksityistentoimijoiden kanssa. (Aaltonen 2011, 26.)

Nuorisolain mukaan monialaisen yhteistyön suunnittelua ja kehittämistä varten kunnissa täytyy olla opetus, -sosiaali- ja terveys- ja nuoristoimen sekä poliisihallinnon edustajien muodostama nuorten ohjaus- ja palveluverkosto. Lisäksi verkostoon voi kuulua myös muita viranomaisia. Verkosto voidaan muodostaa myös yhteistyössä useamman kunnan kanssa. Toimiva yhteistyö mahdollistaa sen, että eri viranomaisten palveluista voidaan muodostaa nuoren yksilöllisiä tarpeita vastaavia palvelukokonaisuuksia. (Aaltonen 2011, 27–28.)

Keskeistä monialaisessa yhteistyössä on, että jokainen toimija on itsenäinen ja vapaa päätöksentekijä, joka määrittelee itse tavoitteensa ja toimintatapansa, mutta joiden yhteisen toiminnan ytimessä on kuitenkin luottamukseen perustuva yhteistyö. Yhteistyössä on kyse vastavuoroisuudesta eri toimijoiden välillä. Tällaisesta yhteistyöstä käytetään myös termiä verkostoyhteistyö. (Järvensivu 2019, 37–38, 53.)

Yhteistyön edellytyksenä ovat luottamus, sitoutuminen ja keskinäinen tunteminen. Tunteminen edesauttaa olemassa olevan osaamisen tunnistamisessa ja hankittavan osaamistarpeen määrittelyssä. Keskinäinen luottamus mahdollistaa tiedonvaihdon ja yhteisen oppimisen. Sitoutuminen puolestaan luo pohjan koko toiminnalle. Näiden lisäksi tärkeää on määrittää yhteiset tavoitteet sekä pitää yllä avoimuutta, sillä ilman avoimuutta yhteistyö kuihtuu ja ilman yhteistä tavoitetta suunta katoaa ja eteneminen loppuu. Muita tarvittavia elementtejä yhteistyössä ovat resurssit, osaaminen, johtajuus, kattavuus, pysyvyys sekä kyky uusiutua. (Järvensivu 2019, 227.)

Yhteistyön haasteiksi saattaa nousta yhteistyön vaikutusten arviointi, johtaminen, tiedon kulkeminen sekä yhteisten pelisääntöjen luominen monialaisen yhteistyöverkoston välillä. Monialaiseen yhteistyöhön vaikuttaa myös organisaatioiden ohjeistuksiin ja toimintatapoihin liittyviä haasteita. Nuorten kanssa työtä tekevien ammattilaisten onkin huolehdittava, etteivät nuoren tarpeet tai nuori itse häviä ”hallinnolliseen viidakkoon”. (Aaltonen 2011, 133 ja 138–139.)

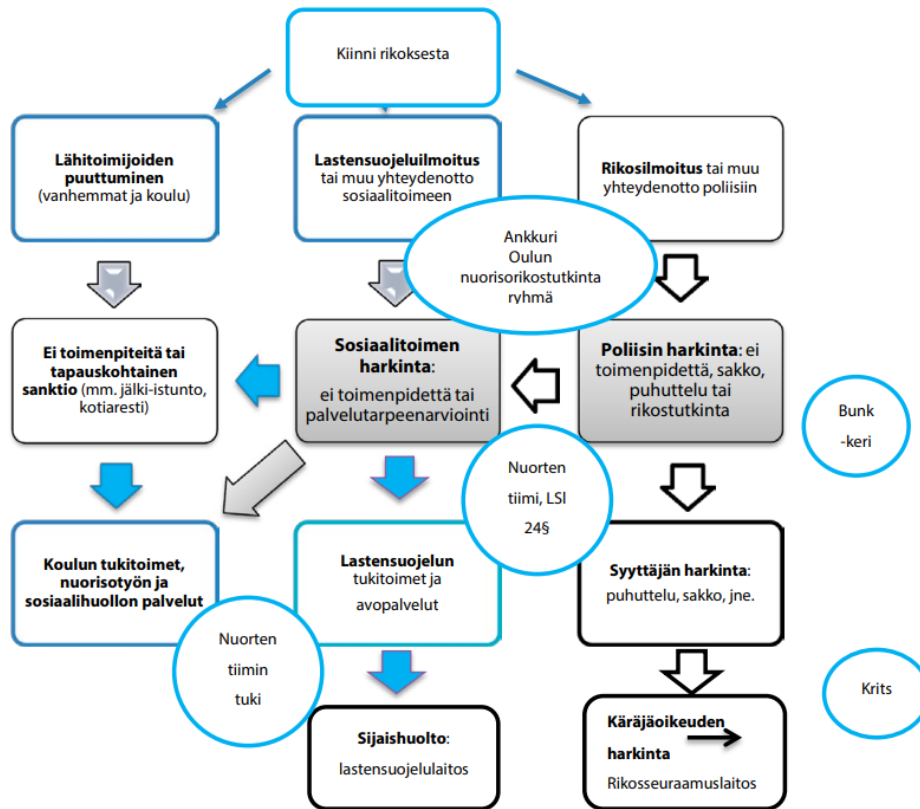
Moniammatillisen ja monitoimijaisen yhteistyön onnistumisen edellytyksinä ovat esimerkiksi asiakslähtöisyys, johtaminen ja moniammatillisuuden koulutus. Monitoimijainen yhteinen työ on jatkuva oppimisen prosessi, jota tulee ohjata ja johtaa. Tähän kuuluu muun muassa soveltuva johtamismalli, selkeät toimintaperiaatteet, johdon sitoutuminen, informaation jakaminen ja kommunikatorakenteet sekä valmius päätöksen tekoon ja ristiriitojen ratkomiseen. Koulutuksen avulla varmistetaan teorian ja käytännön tason osaaminen, joka auttaa hahmottamaan myös asiakslähtöisyyden ja osallistamisen merkitystä. (Aaltonen 2011, 142–143.)

Yksi keskeinen moniammatillinen puuttumiskeino ja toimintamalli Suomessa on Ankkuri-toiminta, joka on moniviranomaisyhteistyöhön ja käytännön työssä syntyneeseen osaamiseen perustuva malli, jossa puututaan nuorten lieviin rikosiin. Osana toimintaa ovat nuoren ja huoltajien tapaamiset sekä ohjaaminen jatkopalveluihin. (Haikkola ym. 2019, 22.)

Yhtenä Marinin hallituksen tavoitteena oli nuorten rikollisuuden ja rikosten uusimisen ennalta ehkäiseminen moninaisin keinoin. Oikeusministeriön rahoituksella pilotoitiin nuorten toimintamallia neljässä kaupungissa; Oulussa, Rovaniemellä, Turussa ja Vantaalla. Toimintamallin tarkoituksena on tehdä työtä moniammatillisessa tiimissä rikoksilla oireilevien nuorten kanssa. Lähtökohtana työlle on, että toistuvasti tai vakavia rikoksia tekevä ja syrjäytymisvaarassa oleva nuori sekä hänen perheensä saa heille muotoillun tuen moniammatillisesta tiimistä. Toiminnan yhtenä tavoitteena oli tuottaa palvelua, jossa ei olisi tiedonvaihto ongelmia ja siitä johtuvia hidastumisia. Lisäksi palvelu tulisi saada yhdestä paikasta siten, ettei nuori joutui kulkemaan luukulta toiselle. (Turkka & Saarholm 2023, 262.)

Nykyisessä hallitusohjelmassa pääministeri Orpon johdolla on nuoriso- ja jengirikollisuuden torjumiseksi sisällytetty useita kirjauksia, joilla on vaikutuksia nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuntaan. Ohjelmaan on muun muassa kirjattu tavoitteeksi nuorten palveluiden saatavuus, jatkuvuus sekä tiedonkulun varmistaminen eri toimijoiden ja viranomaisten välillä tarvittavin lainsäädännöllisin muutoksin. Ohjelmaan on kirjattu myös, että pyritään edistämään moniviranomaisyhteistyötä, esimerkiksi poliisin kanssa toteutettavaa moniammatillista ankkuritoimintaa on kehitettävä. (Järvinen ym. 2024, 29 ja 32.)

Suomessa monialaiseen palvelujärjestelmään on rakennettu erilaisia vaiheita, joissa ammattilaiset arvioivat nuoren kokonaistilannetta ja pyrkivät selvittämään, millaisia toimenpiteitä tai tukimuotoja nuori tarvitsee. Usein rikoskäyttäytymiseen puuttuminen vaatii yhtäaikaista toimia eri osa-alueilla ja pitkäjänteistä työskentelyä. Nuorten rikoskäyttäytymiseen puututaan pääasiassa tukitoimilla, joiden tarkoitus on pyrkiä vaikuttamaan käyttäytymisen syihin sekä ehkäistä tulevia rikoksia. Suomessa nämä toimet voivat olla joko vaihtoehtona rikosoikeudelliselle prosessille tai kulkea rikosprosessin rinnalla. Alaikäisen nuoren kohdalla rikos voi käynnistää kahdenlaisia puuttumisenprosesseja, joista ensimmäinen liittyy rikoksenseuraamuksiin ja toinen rikoksensyihin tai nuoren elämäntilanteeseen. (Haikkola ym. 2019, 105–106.)

Kuva 2. Toimintamallit suomalaisesta rikos- ja palvelujärjestelmässä (kuva: Haikkola ym. 2019, 106).

Nuoresta ja hänen tilanteestaan riippuen rikos- ja palvelujärjestelmään syntyy nuorikohtaisia tarpeiden mukaan räätälöityjä polkuja, joita on hahmoteltu kuvassa 2, jonka oikeaan laitaan on kuvattu rikosprosessin eteneminen aina rikosseuraamukseen asti. Keskellä kuviota kuvataan lastensuojelun tukitoimien vaiheet. Vasemmassa reunassa kuvataan se vaihtoehto, jossa kumpikaan edellä mainituista prosesseista ei käynnisty tai niistä siirrytään peruspalveluihin. Kuvion tavoitteena on osoittaa eri prosessien riippumattomuus toisistaan sekä niiden välinen suhde. Kuvion avulla on mahdollista identifioida kohtia, joissa siirrytään sektorilta tai palveluntuottajalta toiseen, ja missä kohdissa on tarvetta vahvistaa ammattilaisten yhteistyötä. (Haikkola ym. 2019, 105–106.)

3.4.2 Monialaisen yhteistyön johtaminen ja viestintä

Eri verkostojen johtamisella tarkoitetaan kaikkea toimintaa, joka mahdollistaa yhteistyön onnistumisen. Johtamista on esimerkiksi luottamuksen ja sitoutumisen vahvistaminen sekä yhteistyön koordinaatio ja fasilitointi eli ryhmäprosessin ohjaaminen. Verkostojen johtaminen on yhteisen vallankäytön edistämistä eli yhteistyön mahdollistamista ja vahvistamista. Samansuuntaista johtamista on esimerkiksi valmentavajohtaminen, jossa johtajan roolina on sparrata organisaatiota kohti sujuvaa

ja tehokasta päätöksentekoa ja toimintaa. Verkostojen johtaminen tapahtuu pääasiassa avoimessa toimintaympäristössä, mutta yleensä kokonaisuudesta täytyy rajata jokin osakokonaisuus johdettavaksi. (Järvensivu 2019, 113–114.)

Avoimessa yhteistyössä johtamisen tavoitteena ei ole saada yhteistyöverkostoa haltuun, vaan pikemminkin tulisi pyrkiä edistämään eri toimijoiden sitoutumista ja keskinäistä luottamusta. Mitään ei kuitenkaan tapahdu, jos kukaan ei ota roolia johtajana. Yhteistyöalustan rakentamiseksi jonkun on tehtävä aloite ja sitouduttava saadakseen muutkin sitoutumaan. Yhteistyön edetessä johtajuutta tulisi jakaa ja kierrättää. Verkostolle on hyvä myös määrittää koordinaattori tai koordinointiryhmä, joka ottaa vastuun yhteistyön kehittämisestä. On myös mahdollista, ettei selkeää johtajuutta määritellä, vaan luotetaan siihen, että jokainen toimija mahdollistaa oman ja yhteisen työn toteutumisen. Käytännössä yhteistyö on jatkuvaa tasapainottelua sen välillä täytyisikö verkostolla olla yksi johtaja, johtoryhmä vai täytyisikö johtajuuden olla jaettua. Toisinaan johtaminen on syyttä keskittää, jotta asioissa päästään eteenpäin. Samalla johtajuutta olisi pyrittävä kierrättämään ja jakamaan yhteistyön jäykistymisen estämiseksi. (Järvensivu 2019, 116–117.)

Johtamista ei ole kannattavaa toteuttaa aina samalla tavalla, vaan johtamistyyli olisi mukautettava sen mukaan, miten kunkin verkoston halutaan kehittyvän. Johtamismalli kannattaa monialaisessa yhteistyössä pitää mukautuvana, jotta myös yhteistyön mukautuminen onnistuu. Mikäli johtaminen terminä ei ole yhteistyöverkostolle sopiva, voidaan käyttää terminä koordinointia tai yhteistyön kehittämistä ja johtoryhmän sijaan voidaan puhua tukiryhmästä. (Järvensivu 2019, 117–118.)

Viestintä on monialaisen yhteistyön keskiössä ja voitaneen jopa sanoa yhteistyön olevan viestintää. Viestinnästä tekee tehokasta sen määrämuotoisuus, sillä mitä epämääräisempi viesti tai viestinnän tavat ovat sitä, sitä todennäköisemmin hierarkia ja johtaminen ontuu. Markkinoinnissa tehokas viestintä rakentuu ydinviesteistä sekä asiakkaiden ja myyjän välisen viestinnänprosessien yksinkertaistamisesta. Eli mitä helpommin asia tai viesti on ymmärrettävissä, sitä todennäköisemmin markkinat ovat tehokkaampia. (Järvensivu 2019, 184–185.)

Useamman itsenäisen toimijan välisen yhteistyön lähtökohtien ollessa epämääräisiä ja jatkuvasti muuttuvia, muodostuu yhteistyöviestintä haasteelliseksi, koska on vaikeaa nähdä etukäteen mikä on oikea viesti, vastaanottaja, aika ja tapa viestiä. Yhteistyössä hyvät ja tehokkaat viestit ja viestintä muodostuvat ja mukautuvat yhteisen toiminnan edetessä. Toimivan viestinnän saavuttamiseksi tulisi pyrkiä pitämään viestintä joustavana, tavoitella viestinnän yhteistä kehittämistä ja rakentaa keskinäistä luottamusta, tuntemista ja sitoutumista. (Järvensivu 2019, 185–186.)

Vapaa ja jouheva tietojenvaihto eri ammattilaisen välillä on yhtä tärkeää kuin luottamuksellisuus, sillä sen avulla voidaan välttää päällekkäistä tekemistä eikä asiakkaiden tarvitse selittää tilannettaan aina uudelleen eri toimijalle. Asiakkaan tietojen luottamuksellisuuden ja vapaan tiedonvaihdon

välille ei synny ristiriitaa, jos tiedonkulku tapahtuu asiakkaan kanssa toimivien ammattilaisten välillä. Käytännössä usein asiakkaalle kerrotaan tiedonvaihdosta eri ammattilaisten välillä ja pyydetään siihen myös asiakkaalta lupa. Tämä perustellaan sillä, että näin asiakas saa itselleen parempaa palvelua. (Øvretveit 1995, 247.)

Viestinnässä ja tiedonvaihdossa on omat haasteensa esimerkiksi tietoturvaluutteen ja tietojen väärinkäyttö. Nämä ja muut seikat ovat johtaneet siihen, että ammattilaiset ovat usein huolissaan luotamuksellisuudesta ja sen vuoksi he valvovat tiedostojaan yhä tarkemmin. Yhteisten toimintaperiaatteiden sopiminen vastaa syntyneisiin pelkoihin ja lain vaatimuksiin. Useamman ammattiryhmän muodostamisessa tiimeissä tiedonsaantiin ja -luovuttamiseen liittyvistä periaatteista voi olla vaikea sopia, jos eri ammattiryhmät ovat huolissaan omasta itsenäisyydestään. Ilman yhdessä sovittuja tiedonvaihtoon liittyviä periaatteita tiimin tehokkuus jää vajaaksi ja ammattiryhmien välinen kommunikaatio ja yhteisymmärrys on rajoittunutta. (Øvretveit 1995, 248–249.)

Toimiva ja sujuva monialainen yhteistyö edellyttää, että tuntee niin oman, kuin muiden toimialojen tarjoamat palvelut ja toimivallan rajat (Aaltonen 2011, 27). Järjestelmällinen monialainen yhteistyö edesauttaa tiedonkulun sujuvuutta. Muutoin yksittäinen viranomaisosa saattaa piiloutua vaitiolovelvollisuutensa taakse. Vaitiolovelvollisuus vaikuttaa monialaiseen yhteistyöhön ja sen vuoksi monialaisissa verkostoissa luottamuksen rakentaminen on tärkeää, sillä sen avulla tiedonsaanti ja kuuluksi tuleminen mahdollistuvat. (Kaartinen & Koutaniemi 2012, 78–79, 101.)

Nuorisolain mukaan työntekijällä on oma-aloitteinen ilmoitusoikeus tapauksissa, joissa työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa poliisille välttämättömät tiedot terveyteen tai henkeen kohdistuvan uhan estämiseksi tai jos työntekijä on saanut tietoa, jonka perusteella epäillään jonkun olevan vaarassa. (Nuorisolaki 28§). Viranomaisilla on mahdollisuus luovuttaa tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta toiselle viranomaiselle, jos asiasta on laissa erikseen säädetty, tietojen luovutukseen on suojatun suostumus, asiakirja on tarpeellinen käsiteltäessä esimerkiksi ennakkoratkaisua tai viranomaisen tekemän päätöksen muutoksenhakua, tai tieto on tarpeen viranomaiseen kohdistuvan yksittäisen valvonta- tai tarkastustehtävään suorittamiseksi (JulkL 29§).

3.4.3 Pohjoismainen moniviranomaistoimintamalli

Sisäministeriön julkaisun mukaan pohjoismaissa on vuonna 2018 ollut viisi moniammatillista toimintamallia; yksi Tanskassa (SSP/DK), Norjassa (SLT/NO) ja Suomessa (Ankkuri) sekä kaksi mallia Ruotsissa (SIG/SE ja SSPF/SE). Näissä toimintamalleissa päätoimijoina ovat poliisi, sosiaalitoimi sekä koulu tai terveystoimi. Päätoimijat tekevät laajasti yhteistyötä kuntien, poliisin ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Pohjoismaisten toimintamallien tavoitteena on vahvistaa paikallisen

tason yhteistyötä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä ennalta ehkäistä rikoksia, marginalisoitumista, laittomien päihteiden käyttöä sekä radikalisoitumista ja ekstremismii. (Moilanen ym. 2018, 3, 9 ja 14.)

Toimintamallien avulla pyritään tarjoamaan oikea-aikaista tukea järjestelmältä, joka toimii yhdessä saumattomasti ja toistensa toimia täydentäen. Keskeisintä on, että nuori voi saada moniammatillista tukea yhdestä paikasta. Yhteistyö sisältää säännöllisiä tapaamisia tai työskentelyä yhteisessä työtilassa. Tyypillisesti moniammatillista tukea tarvitsevat nuoret tunnistetaan poliisin rekistereistä tai ammattilaisten kokemusten ja tiedon avulla. Tarvittavat tukitoimet suunnitellaan yhteistyössä nuoren ja perheen kanssa vastaamaan yksilöllisiä tarpeita. Tiedonvaihdon lisääntyessä ja toimintojen ollessa koordinoitumpia, moniammatillisen yhteistyön on todettu vahvistavan ennaltaehkäiseviä toimintoja. (Moilanen ym. 2018, 3, 9 ja 14.)

SSP/DK	Ankkuri/FI	SLT/NO	SSPF/SE	SIG/SE
– ehkäistä ja vähentää rikoksia sekä niihin liittyvää riski käyttäytymistä	– puuttua nopeasti rikoskäyttäytymiseen	– ennalta ehkäistä rikoksia ja laitonta päihteiden käyttöä	– ehkäistä ja vähentää rikoksia, päihteiden väärin käyttöä ja muuta riski käyttäytymistä	– tarjota yksilöllistä ja moniammatillista tukea nuorille, jotka ovat tehneet rikoksia
– rakentaa paikallinen yhteistyöverkosto ammattilaisille		– vahvistaa yhteistyötä eri ammattilaisten välillä	– tiedon vaihdon vahvistaminen	

Kuva 3. Pohjoismaisten moniammatillisten toimintamallien tavoitteet. (kuva: Moilanen ym. 2018, 10).

Toimintamallien asiakasryhminä ovat lapset, nuoret ja nuoret aikuiset. Iältään asiakkaat ovat 6–25 vuotiaita. Suomessa Ankkurin kohderyhmänä ovat alle 18-vuotiaat, joiden taustalla on rikoksia tai ongelmia, joihin vastattava moniammatillisesti tai lähisuhdeväkivaltaa. Muissa maissa yläikäraja on korkeammalla. Asetetuista ikärajoista voidaan joustaa yksittäisten tilanteiden mukaan. Asiakasryhmän määrittelyä helpottamaan, Tanskan SSP/DK toimintamallissa käytetään poliisin tilastoihin perusteella tehtävää pisteytystä, joka toimii ammattilaisten tukena valittaessa, keihin nuoriin toiminnassa keskityttäisiin. (Moilanen ym. 2018, 10–11)

	SSP/DK	Ankkuri/FI	SLT/NO	SSPF/SE	SIG/SE
Nuoret: ikä	6–18 v. >25 v. (SSP+)	<18 v.	10–23 v.	12–18 v.	15–25 v.

Kuva 4. Pohjoismaisten moniammatillisten toimintamallien kohderyhmät. (kuva: Moilanen ym. 2018, 11)

Pohjoismaisissa toimintamalleista moniammatillinen yhteistyö on kolmitasoista eli rakentuu ohjausryhmästä, toiminnanjohtamisesta ja toteuttamisesta. Ohjausryhmät koostuvat pääsääntöisesti toimintamalleihin osallistuvien organisaatioiden, kunnan tai alueen ylemmistä johtajista, joilla on riittävästi päätösvaltaa resurssien käyttöön ja määrittelyyn. Ohjausryhmän tehtävänä on asettaa tavoitteet, ohjata sekä seurata nuorten hyvinvoinnin edistämisen ja rikosten ehkäisyn toteutumista. Toiminnan operatiivisesta johtamisesta vastaavaan johtoryhmään kuuluu keskijohdon edustajia, joilla oli mahdollisuus päättää määritettyjen resurssien sijoittelusta. Heidän tehtävänä on käytännön toiminnan organisoiminen sekä yhteistyön varmistaminen eri toimijoiden kesken, tiedon välittäminen sekä työryhmän sisällä, että myös laajemmin taustaorganisaatioissa. (Moilanen ym. 2018, 13–14.)

Jokaisessa viidessä toimintamallissa ensisijaiset toimijat olivat poliisista sekä sosiaali- ja koulutoimista. Ankkurissa ensisijaisiin toimijoihin kuuluu psykiatrinen sairaanhoitaja, mutta ei koulutoimen edustajia. Lisäksi nuorisotoimi on Norjan SLT/NO:ssa, Ruotsin SSPF/SE:ssä sekä Ankkurissa joillakin paikkakunnilla ensisijainen toimija. Eri ammattilaisten roolina on toimia oman alansa asiantuntijana ja tuoda asiantuntemuksensa moniammatillisen ryhmän hyödynnettäväksi. Näin saadaan mahdollisimman kattava kokonaiskuva nuoren tilanteesta ja pystytään tarjoamaan tarvittavaa ja oikea-aikaista tukea. Toimijoiden tasavertainen yhteistyö on moniammatillisen toiminnan ydin. (Moilanen ym. 2018, 15–16.)

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Haastattelin teemahaastattelua käyttäen viittä ammattilaista, joilla on näkemystä nuorten rikosprosessista ja kokemusta myös moniammatillisesta yhteistyöstä. Tulokset perustuvat haastateltavien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin siitä, miten he ovat kokeneet moniammatillisen yhteistyön ja nuorten rikosprosessit. Haastattelut on tehty yksilöhaastatteluina. Teemahaastattelun avulla sain vastauksia tutkimuskysymyksiini, jotka olin laatinut teoreettisen viitekehyksen pohjalta.

Haastattelujen tulokset esitetään käyden läpi haastattelut teemoittain ja teemoista nostetaan esiin keskeisiä asioita, joita nousi esille useimmissa vastaajien antamissa vastauksissa. Lisäksi esitellään poikkeavia kannanottoja, mikäli niitä esiintyy. Samalla esille nousee asioita, joilla on merkitystä tutkimuksen kannalta. Tämä edes auttaa myöhemmin pohdinnoissani esittämieni tulosten jatkojalostamisen mahdollisuuksia.

Haastattelun tuloksia analysoitaessa haastateltavia ei eritellä, vaan tulokset tuodaan esille anonyymisti. Tutkimuksen tulosten esittämisessä on otettu suoria lainauksia haastatteluista tekstin elävöittämiseksi ja esitettyjen näkemysten todentamiseksi. Olen stilisoinut lainattuja tekstejä luettavampaan muotoon. Lainauksista on myös poistettu sellaisia kohtia, jotka voisivat aiheuttaa vaaraa haastateltavien anonyymiudelle.

Haastattelemani henkilöt toimivat eri puolella Suomea erilaisissa viranomais- tai järjestötehtävissä. Yksi haastateltavista toimii Rikosseuraamus virastolla ja hän on toiminut aiemmin lastensuojelun parissa sekä tehnyt muun muassa monialaista yhteistyötä rikoserityisten nuorten kanssa. Toinen haastatelluista toimii aluesyyttäjänä ja hänelle on keskitetty alueensa nuorten tekemäksi epäillyt rikosasiat syyteharkintaan. Kolmas haastateltu on toiminut pitkään mielenterveys- ja päihdeongelmaisten nuorten ja aikuisten kanssa, hänellä on lastensuojelu kokemusta ja hän tekee tällä hetkellä töitä rikostaustaisten ja heidän läheistensä kanssa. Neljäntenä haastateltavana on lastensuojelun ja sosiaalityö taustainen toimija, joka on ollut kehittämässä muun muassa erilaisia moniammatillisuuden toimintamalleja ja toimii edelleen aktiivisesti nuorten parissa. Viides haastateltava toimii tällä hetkellä viranomaisten yhteisen turvallisuus työn kehittämisen parissa ja hän on aiemmin ollut kehittämässä muun muassa Ankkuri-mallia, koordinoanut sovittelutoimintaa, ollut lasten suojelussa ja nuorisotyössä sekä pilotoinut monialaista toimintamallia rikosoireville nuorille.

4.1 Nuorten rikosprosessien laatu

Jokainen viidestä haastatellusta määritteli yhdeksi rikosprosessin laatukriteeriksi prosessin joutuisuuden ja samalla jokainen heistä totesi, ettei kyseinen laatukriteeri tällä hetkellä toteudu, vaan prosessin kesto on liian pitkä.

” Prosessi voi olla pitkä, voi mennä puolitoista vuotta tai pidempäänkin siitä, että sä teet jotain siihen, että oot rosiksessa. ”

Haastatelluista kaksi sanoi laatuun kuuluvan myös tehokkuuden ja kaikki viisi nostivat esille sujuvuuden. Kaikki viisi sujuvuuden esille nostaneista koki, että Suomessa rikosprosessi on liian pirstaleinen ja lokeroitu eikä sen vuoksi ole tällä hetkellä sujuvaa.

” Se meidän prosessi on pirstaleinen. Se on niin, että kun on kompleksisia asioita, niin me ei voida järjestää sitä silleen, että tämä on minun ruutu. Tämä on seuraava ruutu, tämä on seuraava ruutu ja jokainen hoitaa omassa ruudussaan asiat. ”

Neljä viidestä haastateltavasta piti osana laatua sitä, kuinka ihminen kohdataan prosessin aikana. He toivat esille, että kuinka rikoksen osapuolet tulisi kohdata kunnioittavasti ja kohderyhmä huomioiden. Jokainen haastateltu kertoi kokeneensa, että kyseinen laatukriteeri toteutuu nuorten kohdalla vain osittain, sillä nuoruuteen liittyvä erityisosaaminen ei toteudu kaikissa rikosprosessiin liittyvissä ammattiryhmissä.

” Laatuun kuuluu se, että ne, jotka työskentelee nuorten kanssa, niin ymmärtää sen nuoruuden erityisenä ikävaiheena ja osaa sitten sen kohtaamisen hoitaa oikealla tavalla. Se ei ole mikään itsestään selvä asia, koska nuoret on monella tavalla herkässä iässä ja sitten jos se kohtaaminen ei menekään ns. oikein, niin se voi jopa sitten tuottaa tämmöistä viranomaisvastaisuutta. ”

Kaikki haastatellut kertoivat pitävänsä tasapuolisuutta osana laatua ja sanoivat sen toteutuvan Suomessa pääasiassa hyvin. Neljä haastatellusta toi esille nuorta koskevan rikosasian laatuun liittyen ammattimaisuuden sekä osaamisen. Kaksi heistä koki suomalaisen osaamisen olevan erinomaisella tasolla, kun taas kaksi koki, että erityisesti nuoriin liittyvä osaaminen on heikkoa. Jokaisen neljän mielestä monialaisen yhteistyön osaamisessa on vielä kehitettävää.

Kaikki viisi haastateltua toivat esille rikosprosessin laatuun liittyen laadukkaan ja oikea-aikaisen tiedonvaihdon sekä sujuvan yhteistyön. Neljä heistä oli kokenut ongelmia tiedonvaihdossa salassapito säännösten ja osaamattomuuden vuoksi. Kaksi koki, että rikosprosessin aikana oikea-aikaisessa tiedonvaihdossa olisi kehitettävää. Yhteistyö koettiin jokaisen vastaajan osalta osittain toimivaksi, mutta samalla sitä pidettiin haastavana lokeroitumisen vuoksi.

” Kun sitä aina ihminen siellä omassa poterossa pyörii, niin sitten ei ehkä osaa katsoa niinku laajemmin välttämättä. ”

Kaikki viisi haastateltua pitivät osana laatua oikea-aikaisia toimia, joilla on mahdollista vaikuttaa nuoreen varhaisessa vaiheessa. Neljä viidestä kertoi pitävänsä nykyistä rikosprosessia nuorille toimimattomana, koska siinä ei oteta riittävästi nuoruuden tuomia erityispiirteitä huomioon.

4.2 Moniviranomaisyhteistyön toteutuminen nuorten rikosprosessissa

Jokainen haasteltu koki, että nykyinen lainsäädäntö tukee riittävästi moniammatillista yhteistyötä. Yhden mielestä moniviranomaisyhteistyö on kohtuullisella tasolla ja neljä viidestä koki, ettei yhteistyö ole riittävällä tasolla ja kolmen heistä mielestä muun muassa tiedonvaihto esimerkiksi sosiaali-huollon kanssa on haasteellista.

” Osa tuijottaa sitä yksityisyydensuojaa niin paljon siellä, että ne ei tajua niinku yhtään mistään mitään. Eli meidän järjestelmä niin kun ei lakeja niin kun hyödynnä, vaikka voisi hyödyntää. ”

Kaikkien haastateltujen näkemys oli, että resurssit eivät ole riittäviä, jotta moniviranomaisyhteistyö toimisi hyvin. Kolmen haastatellun kokeman mukaan yhteistyön sujuminen henkilöityi liikaa ja laatu vaihteli sen mukaan kenen kanssa asioi. Neljä viidestä koki, että asenteet ovat vaikuttaneet moniviranomaisyhteistyön sujuvuuteen ja toteutukseen.

” Käytännön tilannehan on se, että ei esimerkiksi sosiaaliviranomainen meidän kanssa tule siihen prosessiin millään tavalla mukaan eikä niillä ole siihen resursseja, vaan se on käytännössä tietopyyntö mikä me sinne lähetetään. Ja sitten se, että saadaanko me vastausta ja jos saadaan, niin kuinka laadukas se vastaus on, niin se vaihtelee hirveästi alueittain ja työntekijöittäin. Toisista tulee todella hyvä analyysi siitä tilanteesta mikä oikeasti niin kuin auttaa meitä siinä pohdinnassa ja lausunnon tekemisessä. Toisissa se on ihan niin kuin hirvittävän huono, jos se tulee ollenkaan. ”

Kaikki viisi haastateltua olivat kokeneet, ettei selkeitä yhteisiä toimintalinjoja ole eikä yhteistyö ole riittävällä tasolla johdettua, jotta se toimisi toivotulla tavalla. Jokainen heistä toi esille myös toimintojen olevan liian lokeroituja omiin ruutuihinsa, jotta keskinäinen yhteistyö olisi sujuvaa.

” Poliisi, psykiatrinen sairaanhoitaja, sosiaalityöntekijä ja nuorisotyöntekijä, jos ne istuu omissa huoneissaan ja vuorotellen tapaa nuorta, niin se ei ole monialaista työtä vaan, että esimerkiksi se sosiaalityöntekijä ja sairaanhoitaja tapaisi sitä nuorta yhdessä, niin se on se yhteistyö. ”

Kaksi haastatelluista oli kokenut vanhoillisen hierarkian vaikuttaneen yhteistyön onnistumiseen ja tuoneen ristiriitoja keskinäiseen kommunikointiin. Kolmen mielestä monialaisen yhteistyön osaaminen on huonolla tasolla. Neljä haastatellusta kertoi erilaisia yhteistyön toimintamalleja olevan runsaasti ja niitä kehitettävän koko ajan hankkeissa, mutta käytännön tasolle pitkäaikaiseen jalkauttamiseen ei riitä Suomessa pitkäjänteisyyttä.

Jokainen kertoi yhteistyön olevan tärkeää, ettei tehtäisi turhaa ja päällekkäistä työtä. He pitivät myös vuorovaikutuksen onnistumista yhteistyön sujumisen ja tavoitteeseen pääsemisen kannalta tärkeänä.

” jos se kohtaaminen loppuu ja semmoinen vuorovaikutuksellinen loppuu, niin niin sitten ollaan liemessä”.

” Mutta eiköhän siinä se ihmisten välinen dialogi ole tavallaan niinku a ja o ja aina ei ole pakko olla samoja tavoitteita. ”

4.3 Monialaisen yhteistyön merkitys nuorten rikosprosesseissa

Kaikki haastateltavat kokivat, että yhteistyö vähentää päällekkäistä ja turhaa työtä sekä lisää mahdollisuuksia ennalta ehkäistä uusinta rikollisuutta. Lisäksi he toivat esille, että yhteistyön avulla on mahdollisuus nähdä laajemmin nuoren kokonaistilanne ja pohtia mahdollisuuksia muun muassa rikosprosessin etenemisen suhteen.

” Mutta sitten tietysti kyllä se tärkein puoli siitä on se, että ne toimijat, jotka siinä nuoren ne elämässä häärii, niin on tietoisia toisistaan ja toisten tavoitteista ja nuorikin ymmärtää, että miten nämä niin kuin yhteensovitetään nämä palvelut, että kun on sellaisia tilanteita ihan oikeasti missä tehdään ristikkäistä tai päällekkäistä tai pahimmassa tapauksessa niin kuin sanoin niin jopa sitten ihan niin kuin sellaista työtä, että ne tavoitteet on hieman erilaisia ja vie eri suuntaan. ”

Neljä viidestä piti yhteistyötä merkityksellisenä, että nuori voi esimerkiksi yhden verkostotapaamisen aikana saada kosketuksen kaikkiin niihin palveluihin, joita hänen kohdalla tulee vastaan eikä häntä tarvitse lähettää luukulta toiselle. Kaksi haastatelluista toi esille myös toisilta toimijoilta saatavan tuen ja tieto/taidon liittyen nuoren erityistilanteisiin.

” Se että niinku jaksamisen näkökulmasta niin se keventää hieman taakkaa, kun päästään niinku tekee yhteistyössä asioita eikä jokainen yksin omissa poteroissaan. ”

Yksi nosti yhteistyön keinona vaikuttaa koko kaveripiiriin samaan aikaisesti ja kolme näki se mahdollisuutena selvittää ja vaikuttaa koko perheen tilanteeseen. Kaikki olivat sitä mieltä, että yhteistyö sujuvoitti prosessia ja lisäsi mahdollisuuksia päästä tavoitteisiin.

” Mä ajattelisin, että ei meillä semmoisia jeesuksia ole töissä täällä, jotka yksin niinku pystyy siinä vaiheessa, kun puhutaan jo tosi moniongelmaisesta nuoren tilanteesta, niin

auttamaan vaan, että tarvitaan monenlaista osaamista ja niinku sitä jaettua niinku tavallaan tietotaitoa. ”

Kolme haastateltua kertoi yhteistyön mahdollistavan sen, että voitaisiin tehdä nuoren palvelupolusta saumattoman ja piti sitä mahdollisuutena tukea nuorta kohti rikoksetonta elämää.

” Olisi sitten riittävän saumaton se asiakkaan tuki sen koko polun varrella, että meillä olisi aito tahtotila siihen, että me autettaisiin se ihminen pois siitä elämäntilanteesta, joka sitten näihin rikoksiin joko pakottaa tai on sitten tapana. ”

4.4 Nuorten rikosprosesseihin liittyvät haasteet ja kehityskohteet monialaisessa yhteistyössä

Jokainen haastateltu toi konkreettisimpana haasteena esille resurssivajeen, jonka myötä ei ole aikaa tehdä laadukasta moniammatillista yhteistyötä. Kaikki viittasivat myös taloustilanteeseen, joka tuo omat haasteensa riittävien resurssien saamiseen.

Myös tiedonkulku nousi haasteena esille jokaisen haastattelussa ja kolme viidestä peräänkuulutti yhteisiä tiedonvaihtokanavia tai järjestelmiä. Kolme haastatellusta toi esille organisaatioiden loke- roitumisen ja kaksi mainitsi haasteena toimijoiden sijoittumisen eri ministeriöiden alle.

” Meillä on tosi vaikea tehdä yhteistyötä, koska meillä on omat tulostavuuksensa kaikkialla, niin miksi mä auttaisin? Miksi kukaan auttaisi mua saamaan mun tulosta, jos oma tulos ei täyty? ”

Kaikki Nuorten erityisyys korostui suhteessa rikosprosessiin. Nykyistä rikosprosessia pidettiin aikuisille suunnattuna, jolloin nuorten tarpeet eivät tule huomioitua. Kaikki haastateltavat korostivat tähän liittyviä seikkoja. Nykyisin vallitsevan rangaistushakuisuuden nähtiin tarkoittavan nuorten vankilapäivien lisääntymistä ja siten lisäävän uusintarikollisuutta. Tämän näkemyksen toi esille kaksi haastateltavaa käyttäen ilmaisua, että nykyinen rangaistushakuisuus "tukkii" vankilat.

” Meidän niinku prosesseilla tehdään rikollisia niistä nuorista, kun me pystyttäisiin tekemään niistä ihmisiä, jotka kantaisi vastuuta. ”

Kolme haastatelluista piti myös nuorten konkreettista olemassa olevaa tilannetta esimerkiksi päihdeaddiktiota haasteena rikosprosessissa ja nuoren motivoinnissa kohti rikoksetonta elämää. Neljä haastateltua haasteena toi esille eri toimijoiden asenteen ja kyvyn toimia nuorten kanssa.

” Jos me katsotaan nuorisotyöntekijöitä, jotka musta tuntuu, että ne on niin kuin melkein oma ihmislajiinsa. Nehän on keskimäärin aivan huippuja siinä nuorten kohtaamisessa nuorisotyöntekijät, mutta se ja ne ymmärtää mitä se nuoruus on, mutta sellaista niin kuin osaamista valitettavan vähän on muissa organisaatioissa ja se on varmaan ne on niin kuin jotenkin niillä on joku vinksahtanut päässä niin nämä nuorisotyöntekijät, ne sen takia siinä alalla onkin kun ne on niin hyviä. ”

Tiedonvaihdon ongelmiin kaikki haastateltavat nostivat esille konkreettisena kehitysehdotuksena vuorovaikutuksen lisäämisen ja sitä kautta luottamuksen lisäämisen. Neljä haastateltua mainitsi yhdessä kunkin lainsäädäntöön ja toimintamalleihin tutustumisen sekä niihin liittyvän avoimen keskustelun.

Kaksi haastateltua oli sitä mieltä, että rikosprosessia kehitettäessä tulisi kehittää sitä koko prosessin näkökulmasta, ei lokeroittain ja organisaatio kerrallaan.

” Jos me rikosprosessia lähdetäisiin kehittämään, meidän pitäisi kehittää samaan aikaan syyttäjälaitosta niinku nuorten juttujen syyttäjien toimintaa, lastensuojelua, käräjäoikeutta, poliisin toimintaa ja risen toimintaa. ”

Neljä haastateltua haluaisi kehittää rikosprosessia lainsäädännön näkökulmasta vastaamaan paremmin nuorten erityisyyttä. Yksi mainitsi, että kiireellisyyden tulisi ulottua lainsäädännössä alaikäisen asianomistajan lisäksi alaikäiseen vastaajaan.

Kolme toi esille, että monialaisen yhteistyön ja ylipäätään rikosprosessin tulisi olla koordinoitumpaa ja johdetumpaa, jottei asian eteneminen olisi niin vaiheittaista. Tätä varten kaksi ehdotti keskitettyä prosessia nuorten osalta, joissa olisi esimerkiksi poliisilla ja syyttäjällä omat nimetyt toimijat, samoin Risellä ja käräjäoikeudella.

Jokainen haastateltu nosti esille koulutuksellisen prosessin kehittämisen erityisesti nuorten erityisyyden osalta. Tässä viitattiin siihen, että toimijoiden osaamista tulisi lisätä koulutusten avulla. Eriksseen kysyttäessä myös vaihtoehtoiset prosessipolut, kuten hoito syytteen sijaan, olivat kaikkien haastateltavien kannattamia kehitysehdotuksia. Jokainen oli sitä mieltä, että mallia voisi laajentaa koskemaan myös muita rikoslajeja kuin huumausaineen käyttörikosta.

” Olisi ihan mieletön juttu, kun nuori jää ensimmäistä kertaa kiinni väkivaltarikoksista, että meillä olisi tavallaan joku tällainen niinku prosessi myös näille väkivaltaisesti käyttäytyville, että pystyttäisiin tällä tavalla niin kun puuttumaan siihen nuoren tapaan ratkaista asioita ja konflikteja. ”

” Niin sanottu yhdyskuntapalvelun pikkuveli. ”

Yksi haastatelluista halusi tuoda esille toimintamallin, jota on kehitetty Virossa. Kyseiseen malliin kuuluu, että poliisit käyttävät konsultteja, jotka kulkevat nuoren rinnalla koko rikosprosessin läpi. Kyseisen mallin avulla nuori ei putoa eri prosessin osien väliin ja näin koko prosessi on yhtenäisempi. Kaksi haastatelluista halusi huomioita kiinnitettävän myös rangaistusten merkitykseen ja niiden tuomaan ennalta estävään pelote vaikutukseen. Myös yhteiskunnallinen merkitys haluttiin tuoda esille tässä yhteydessä.

” Tulisi nähdä myös arvo sillä, että se ihminen saa sen rangaistuksen. Ja se ei tarkoita sitä, että se jotenkin niin kuin nähdään tämmöisenä niin kuin kostona tai muuna, vaan se nimenomaan suojelee sitä yksilöä tai pitäisi suojella sitä yksilöä siten, että se kynnyksellä jatkossa tehdä niin kuin töllöntöitä on suurempi ja se suojelee yhteiskuntaa tietysti myös. ”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli pyrkiä selvittämään monialaisesti nuorten rikosprosessin parissa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä tämänhetkisen rikosprosessimallin laadusta ja monialaisen yhteistyön toimivuudesta. Haastatelluilla ammattilaisilla oli samansuuntaisia ajatuksia rikosprosessin laadusta ja sen päämääristä siihen joutuneen nuoren elämässä. Jokainen tarkasteli rikosprosessia, monialaista yhteistyötä sekä laatua oman ammatti-identiteettinsä näkökulmasta.

Seuraavassa esitellään edellä analysoidyn ja tiivistetyn aineiston pohjalta keskeiset johtopäätökset ja suositukset, joihin olen haastattelujen perusteella päätenyt.

Tutkimuskysymysten kautta pyrittiin selvittämään, onko nuorten rikosprosesseissa laatu sillä tasolla, että se nuorten erityispiirteiden asettamia laatuvaatimuksia, millaisena moniviranomaisyhteistyö toteutuminen nuorten rikosprosessissa koetaan tällä hetkellä, millaisen merkityksen haastatellut antavat monialaiselle yhteistyölle nuorten rikosprosesseissa ja millaisia mahdollisia haasteita ja kehittämiskohteita nuorten rikosprosesseihin liittyvässä monialaisessa yhteistyössä on.

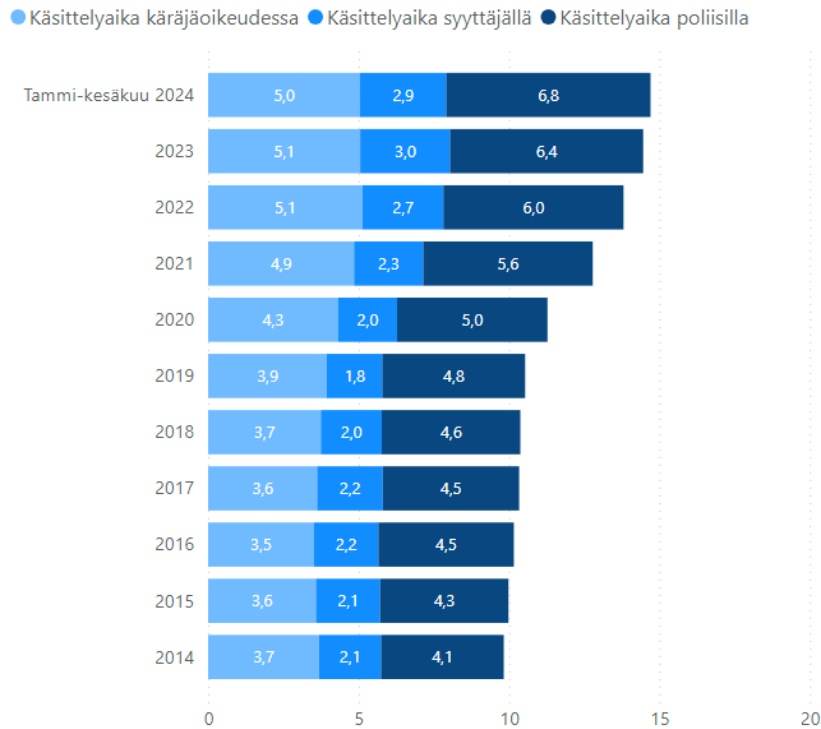
5.1 Nuorten rikosprosessien laatu

Tuloksista nousi esille, että Suomessa nuorten rikosprosessin laatu kärsii taloudellisesta tilanteesta ja resurssien puutteesta. Resurssien puute heijastuu rikosprosessin pitkittymisenä sekä asenteissa monialaista työtä kohtaan. Esille nousi myös haasteet nuorten kohtaamisessa, sillä katsottiin, ettei nuorten kohtaamiseen ole riittävää osaamista huomioiden nuorten erityisyyden suhteessa aikuisiin. Myös sitä, että nuorille ei ole erikseen suunniteltua ja lainsäädäntöön kirjattua rikosprosessia suhteessa aikuisiin, pidettiin ongelmallisena johtuen nuorten erityisyydestä ja kehitystasosta suhteessa aikuisiin.

Resursseihin ja taloudelliseen tilanteeseen voidaan vastata poliittisin keinoin. Asia on huomioitu esimerkiksi syyskuussa 2024 pidetyssä budjettiriihessä, josta valtioneuvosto tiedotti 3.9.2024. Tiedotteen mukaan Orpon hallitus on ehdottanut muun muassa, että päihteillä ja väkivallalla oirehtiviin nuoriin, nuorten huumekuolemien ehkäisyyn sekä lastensuojelun hybridimallin kehittämiseen kohdennetaan yhteensä 6,5 miljoonaa euroa. Lisäksi esimerkiksi matalan kynnyksen mielenterveyspalveluiden ja -avun saatavuuden lisäämiseen ehdotetaan yhteensä 2,5 miljoonaa euroa. Myös poliisin resursseja lisätään hallitusohjelman niin, että se mahdollistaa 8000 poliisin määrän saavutettavan vaalikauden lopussa. Tähän ehdotettiin kehyspäättökseen mukaisesti 17,5 miljoonan euron lisäystä. Tiedotteen mukaan kehyspäättöksessä nuoriso- ja jengirikollisuuden torjuntaan oli varattu 2 miljoonaa euroa, jonka lisäksi ehdotetaan vielä 5 miljoonan euron täydennystä. (Valtioneuvosto, 2024)

Laatuvaatimukset lähtevät liikkeelle jo lainsäädännön tasolta. Jo perustuslaissa on listattu laatuun liittyviä vaatimuksia, joissa on mainittu myös viivytyksettömyys sekä asiakkaaseen suunnattavan toiminnan laatuvaatimukset. (PL 2. luku.) Haikkola ym. (2019) ovat todenneet, että nuorten rikosprosessien hoitaminen edellyttää erityistä kokemusta ja osaamista, jotta nuorten ja perheiden tukeminen ja neuvominen voidaan hoitaa ajantasaiseen tietoon perustuen (Haikkola ym. 2019, 104). Tehtyjen haastattelujen perusteella on todettava, että tällä hetkellä nuorten erityisyyteen liittyvät laatuvaatimukset eivät toteudu kaikilta osilta. Tätä tukee prosessin keston osalta myös alla oleva taulukko rikosasioiden käsittelyajoista, jotka ovat nousseet vuosi vuodelta.

Keskimääräinen käsittelyaika eri vaiheissa

Kuva 5. Keskimääräinen käsittelyaika eri vaiheissa vuosina 2014–2024. (Kuva: Tuomioistuineläytöksen vuositilastoja, 2024)

5.2 Moniviranomaisyhteistyön toteutuminen nuorten rikosprosessissa

Suomessa rikosprosessi voidaan kuvata karkeasti nelivaiheisena; esitutkinta, syyteharkinta, tuomioistuinkäsittely sekä täytäntöönpano. Tuomioistuinkäsittely on pääasiassa kolme asteinen eli käytännössä Suomessa on kolme oikeusastetta; käräjäoikeus, hovioikeus ja korkein oikeus (Ranta-
eskola 2022, 17–18.) Haastattelujen perusteella on todettavissa, että rikosprosessi on lokeroinen ja viranomaisten välisessä yhteistyössä ja tiedonvaihdossa on kehitettävää. Samoin rikosprosessin rinnalla kulkeva niin sanottu alaikäisten huoltoprosessi on irrallinen suhteessa rikosprosessiin ja näihin liittyvien toimijoiden yhteistyössä, tiedonvaihdossa sekä prosessien sujuvoittamisessa on kehitettävää. Näin ollen on todettava nuorten rikosprosessien moniviranomaistoimijuus ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla ja siinä on puutteita, jotka vaikuttavat laadun lisäksi, sujuvuuteen ja nuoren tilanteen kokonaisvaltaiseen käsittelyyn.

Rikosprosessia on tarkasteltu muun muassa oikeusministeriön työryhmässä, jonka tavoitteena oli esimerkiksi arvioida, kuinka rikosasioiden käsittelyä voitaisiin sujuvoittaa. Tarkastelunsa aikana työ-

ryhmässä otettiin huomioon kaikki rikosprosessin vaiheet sekä niiden nivelkohdat. Erityisesti tarkasteltiin viranomaisten välistä yhteistyötä esitutkinnan aikana ja muualla rikosprosessissa. (Oikeusministeriö 2023, 13.)

Näiden lisäksi suomalaisessa järjestelmässä on nuorille rikosprosessin rinnalla kulkeva erillinen niin sanottu huoltoprosessi, joka sisältää laajat peruspalvelut ja esimerkiksi lastensuojelun avohuollon toimenpiteet ja viimesijaisena keinona sijaishuollon. Haikkolan ym. (2019) mukaan rikosprosessia ja muuta nuorille suunnattua tukea ei pitäisi kokonaan erottaa toisistaan, vaan tulisi löytää keinoja, jotta nämä toimisivat yhdessä saumattomasti. (Haikkola ym. 2019, 15 ja 92.)

Julkisorganisaatioissa hyödynnetään perinteistä strategisen suunnittelunmallia, jossa analysoidaan ympäristöä, visioidaan ja tehdä valintoja strategisten vaihtoehtojen välillä. Valintoja painopisteineen ohjaavat esimerkiksi profiloituminen ja lainsäädännölliset velvoitteet. Vision luomista rajaavat esimerkiksi laeista esille tulevat perustehtävät. Valtionhallinnossa raameja asettaa istuvan hallituksen linjaukset. (Viitala & Jylhä 2019, 342.)

Jotta rikosprosessit nopeutuisivat ja nuorten etu toteutuisi, olisi selvitettävä koko ketjun toimivuus ja resursseja sekä tutkittava, onko meillä ylipäättäen rikosprosessissa riittävästi nuorten asioihin perehtyneitä osajia. Päästäksemme parhaaseen lopputulokseen, jokaista prosessin vaihetta ja organisaatiota tulisi kehittää yhtä aikaa ja samaan suuntaan. Sen vuoksi eri ministeriöiden tulisi tehdä yhteistyötä ja pohtia yhdessä niitä keinoja, joilla prosessista saadaan sujuva. Tämä vaatisi yhteistä strategiatyötä, joka tulisi aloittaa strategisen suunnittelun kautta.

Tämän hetkisen lainsäädännön perusteella viranomaisilla on velvollisuus toimia yhteistyössä muiden viranomaisten sekä alueen muiden toimijoiden ja kansalaisten kanssa (Aaltonen 2011, 26). Haastattelujen perusteella lainsäädäntö tukee hyvin yhteistyötä eikä siihen liittyen noussut esille ongelmakohtia. Sen sijaan yhteensä haasteena nousi esille yhteistyön johtaminen ja koordinointi. Koordinointi ja johtaminen mahdollistavat oikeiden toimijoiden ja oikeiden kohtaamisen oikeaan aikaan oikeassa paikassa. Nämä auttavat myös tilannekuvan ylläpidossa ja toimijoita tekemään töitä yhdessä yhteisten haasteiden äärellä. Koordinoinnilla varmistetaan riittävä viestintä ja tiedonkulku. (Järvensivu 2019, 126.)

Haastattelujen perusteella voidaan nähdä, että yhteistyö vaatisi koordinoitumpaa otetta ja sitä kautta monialaisen yhteistyön tulisi olla johdetumpaa suhteessa tämän hetkiseen tilanteeseen. Koordinointi voisi tapahtua Ankkuritoiminnan käsikirjassa esitetyn mallin mukaisesti niin, että kustakin toiminnosta olisi jäsen esimiestiimissä, jonka tehtävänä on muun muassa vastata toiminnan suunnittelusta ja linjauksista sekä raportoinnista. Lisäksi esimiestiimi tukee käytännön toiminnan toteuttamista, välittää tietoa taustaorganisaatioon, välittää hyviä käytäntöjä, kokemuksia ja tietoa

omista sidosryhmistä esimiestiimille. (Sisäministeriö 2023, 46.) Kyseistä mallia voitaisiin hyödyntää rikosprosesseissa niin, että monialainen työ olisi johdettua ja koordinoitua.

Nuorisoriikollisuutta koskeva koordinointi on huomioitu myös oikeusministeriön (2024) julkaisemassa Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Toimenpideohjelmassa on todettu, että valtakunnallisen jengiytymisen ja nuorisoriikollisuuden torjunnan tehostamiseksi tulee nuorisoriikollisuuden ja katujengien vastaisia toimia koordinoita ministeriöiden sekä keskeisten toimijoiden välillä. Ilmiön tehokas torjunta vaatii yhteistyön lisäämistä aina ministeriö tasolta keskeisiin toimijoihin asti, jotta vaikuttavuuden lisääminen onnistuisi. Tällä hetkellä valtioneuvostossa tai paikallisilla viranomaisilla ei ole käytössään valtakunnallista tilannekuvaa eikä heillä ole riittävää tuntemusta toisten toimista tai toiminnasta. (Oikeusministeriö 2024, 65.)

5.3 Monialaisen yhteistyön merkitys nuorten rikosprosesseissa

Tuloksista on nähtävillä, että monialainen yhteistyö koetaan merkityksellisenä nuorten rikosprosesseissa. Haastateltavat kokivat, että yhteistyö vähentää päällekkäistä ja turhaa työtä sekä lisää mahdollisuuksia ennalta ehkäistä uusinta rikollisuutta. Lisäksi he toivat esille, että yhteistyön avulla on mahdollisuus nähdä laajemmin nuoren kokonaistilanne ja pohtia mahdollisuuksia muun muassa rikosprosessin etenemisen suhteen. Tulosten perusteella on todettava, että yhteistyön avulla voidaan sujuvoittaa prosesseja ja lisätä mahdollisuuksia päästä tavoitteisiin. Moniammatillisen yhteistyön merkitys korostuu erityisesti siinä, että siitä on etua koko palvelukokonaisuudelle. Päällekkäisen tiedon ja työn syntyminen vähenee. (Puuronen 2014, 43.)

Tuloksista voidaan nähdä, että tällä hetkellä nuorten rikosprosesseihin ja monialaiseen yhteistyöhön liittyy monia haasteita. Suurimmat ongelmat liittyvät tällä hetkellä resursseihin ja taloudelliseen tilanteeseen. Myös tiedonvaihtoon liittyvät haasteet ja osaamisen puute nousivat huomiota herättävästi esille.

Oma-aloitteinen viranomaisten välinen tiedonluovutus ja moniammatillisessa yhteistyössä tapahtuva tiedonvaihto on nostettu esille myös Oikeusministeriön (2024) julkaisemassa Toimenpideohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Kyseisessä julkaisussa on tuotu esille muun muassa, että viranomaisten tietoluovutuksista säädettäessä tulisi mahdollisuuksien mukaan arvioida, onko tarpeen säätää erikseen oma-aloitteisesta tietojen antamisesta. Oma-aloitteisesta tietojen antamisesta täytyisi mahdollisuuksien mukaan säätää eri la-

eissa viranomaisten ja muiden keskeisten toimijoiden kesken yhdenmukaisesti. Toimenpide ehdotuksena numero 19 julkaisussa on annettu: *Täsmennetään ja selkeytetään viranomaisten välistä tietojenvaihtoa koskevaa sääntelyä ja puretaan tietojenvaihdon esteitä.* (Oikeusministeriö 2024, 61 ja 63.)

5.4 Nuorten rikosprosesseihin liittyvät haasteet ja kehityskohteet monialaisessa yhteistyössä

Tulosten valossa rikosprosessia olisi kehitettävä lainsäädännöllisesti vastaamaan nuorten erityisyyttä ja olemassa olevia moniammatillisia toimintamalleja tulisi jalkauttaa pitkäjänteisesti osaksi nuorten kanssa tehtävää rikosentorjuntatyötä. Haikosen ym. (2019) tekemän tutkimuksen perusteella eripuolilla Suomea oli suurta vaihtelua tavoissa, joilla nuorten rikoksiin puuttuminen oli järjestetty ja kuinka se työntekijöiden osalta ymmärrettiin. Tutkimuksessa tuli esille, että suunnilleen puolella tutkimukseen osallistuneilla kunnilla on käytössään vähintään yksi rikoksiin puuttumisen malli ja eri malleja nimettiin kaiken kaikkiaan kartoituksessa noin 30. Yleisimmin mainittiin Ankkuri-toiminta, joka oli käytössä noin joka kolmannessa kunnassa. (Haikonen ym. 2019, 52.)

Tuloksia verratessa Haikosen ym. (2019) tutkimukseen, voidaan todeta yksiselitteisesti, että erilaisia toimintamalleja on, ne eivät vain jalkaudu eikä niitä koordinoida riittävästi valtakunnan tasolla. Tätä varten tulisi miettiä, kuinka toimintamallit ja käytänteet saisi yhtenäistettyä ja koordinoitua niin, ettei tällaista usean kymmenen päällekkäisen mallin ympäristö kuorimittaisi ja kuluttaisi turhaan varoja sekä resursseja eikä polkupyörää keksittäisi aina uudelleen. Esimerkkinä ankkuritoiminnan valtakunnallinen koordinointi, jossa valtakunnallisen ankkuritoiminnan koordinaattorin tehtävä on ankkuritoiminnan valtakunnallinen kehittäminen, ankkuritoiminnan valtakunnallinen seuranta, arviointi sekä toimintaan osallistuvien ammattilaisten ja esimiesten osaamisen vahvistaminen. Lisäksi koordinaattori vastuulla on ankkuritoiminnan kansallinen ja kansainvälinen tiedottaminen. (Sisäministeriö 2023, 44.) En näe syytä, miksei eri toimintamalleja mietittäessä voisi vastaavaa koordinointia järjestää.

Yleisesti ottaen rikoksiin puuttumista ja nuorten kanssa työskentelyä helpottaisi, jos osaamista lisättäisiin eri tahoilla. Jokaisella toimijalla tulisi olla tietoa toisen toimijan keskeisimmästä lainsäädännöstä ja toimintamalleista. esimerkiksi poliisiin tulisi tietää lastensuojelun mahdollisuudet ja lastensuojelussa tulisi hallita rikoksiin liittyviä osa-alueita. Tuloksissa nousi esille myös nuorten juttujen keskittäminen tietyille toimijoille, esimerkiksi poliisissa tietyt tutkijat tutkisivat nuorten jutut ja sama olisi sitten järjestetty syyttäjälaitoksella. Keskittämisellä on mahdollisuus varmistaa osaaminen, mutta samalla on huolehdittava siitä, ettei osaaminen katoa henkilöstön vaihtuessa.

Pohdin, että auttaisiko osaamisvajeeseen jo tutkintokoulutusvaiheessa annettu tietopaketti sekä asiantuntijaluennot eri aloilta. Erityisen tärkeänä pidän eri ammattiryhmien yhteiskoulutuksen, jonka

yhteydessä ajatusten- ja tiedonvaihto onnistuu kokemusten kautta sujuvasti. Oppimistarpeet on mahdollista löytää arvioinnin ja kehittämistarpeiden tunnistamisen kautta. Oppimisessa voidaan hyödyntää erilaisia työpajoja, joissa pyritään muun muassa löytämään parhaat käytänteet ja tekemään selvitystyötä. (Järvensivu 2019, 175.)

6 POHDINTA

6.1 Tutkimuksen eettisyys, laatu ja luotettavuus

Tutkimuseettisyys sisältää aineiston hankinnan, tutkittavien henkilöiden suojaan liittyvät asiat, tieteen sisäiset kysymykset sekä tieteellisen tiedon käytön, soveltamisen ja vaikutukset. Tutkimuksessa tutkijan vastuulla ovat eettiset ratkaisut ja niistä vastaaminen. (Kuula 2011, 17–19.) Tietosuojalain (1050/2018) määrittää henkilötietojen käsittelystä tutkimusta tehdessä. Kyseisen lain mukaan henkilötietoja saa käsitellä vain, jos se on tarpeellista (Tietosuojalaki 2:4). Kuulan mukaan tutkimusta tehdessä tulee pohtia, mitä henkilötietoja kerätään ja kauanko niitä on tarpeellista säilyttää. Suorat tunnisteet, esimerkiksi tutkittavan nimi ja yhteystiedot, on poistettava, kun niiden tarve lakkaa. (Kuula 2011, 76.) Tutkimukseni haastateltavien anonymiteetti on säilytetty, kenenkään henkilötietoja ei ole kerrottu raportissa eikä haastatteluissa ole tullut esille salassa pidettävää informaatiota. Aineisto ja mahdolliset henkilötiedot hävitetään opinnäytetyön valmistuttua.

Luotettavan tutkimustuloksen saavuttamiseksi tulee kysymysten muotoiluun, aseteluun ja sanamuotoihin kiinnittää huomiota. Kysymykset eivät saa johdatella vastaajaa ja niiden tulee olla yksiselitteisiä, jotta vastaukset tulevat ainoastaan asiakkaan näkökulmasta. (Valli 2018, 82.) Kysymysten ohella tuloksen luotettavuuteen vaikuttaa saatujen vastausten määrä, mutta laadullisessa tutkimusmenetelmässä laajuutta suurempi painoarvo on aineiston sisällöllä (Vilka 2021, 104). Haastattelin opinnäytetyössäni viittä eri ammattilaista eri ammattialoilta. Tällä tavalla varmistin, että vastauksista on mahdollista saada riittävän laaja näkökulma tutkittavasta asiasta. Haastattelu oli vapaamuotoinen ja perustui puolistrukturoituihin teemoittain esitettyihin kysymyksiin ja näin haastateltujen oma pääsi hyvin kuuluville.

Tutkimuksessa on huomioitava, ettei tutkimuksesta aiheudu tutkimuksen kohteelle haittaa tai merkittävää riskiä. Tutkimukseen osallistumisen täytyy perustua täysin vapaaehtoisuuteen siten, että tutkittavalla on mahdollisuus osallistua, mutta oikeus myös kieltäytyä osallistumasta. Lisäksi tutkittavalla on oltava mahdollisuus peruuttaa tai keskeyttää osallistuminen. Tutkittavalla on halutessaan oikeus saada tietoa henkilötietojen käsittelystä, tutkimuksen sisällöstä ja käytännön toteutuksesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 7–8.) Haastateltaville lähti ennen haastattelua saatekirje

(Liite 2), jossa kerrottiin tutkimuksen vapaaehtoisuudesta, tietosuojasta ja tutkimuksen sisällöstä ja käytännön toteutuksesta

Tutkimuksen eettisyyttä voidaan tarkastella yleisten eettisten periaatteiden lisäksi myös tutkimuksen laadun ja luotettavuuden kautta. Tutkimus täytyy toteuttaa laadukkaasti hyviä toimintatapoja ja yleisesti hyväksyttäjä sääntöjä noudattaen. Huolellinen suunnittelu ja toteutus ja raportointi lisäävät tutkimuksen luotettavuutta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 111.) Opinnäytetyössä on huomioitu ja noudatetaan opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjetta ja hyvän tieteellisen käytännön perusperiaatteita, joita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023, 11).

Laadullisen tutkimuksen aineistot ovat yleensä runsassanaisia ja laajoja. Tuolloin niistä tulee myös kovin tulkinnanvaraisia. Laajan aineiston kanssa on tehtävä valintoja eli aineistosta poimitaan jotain analyysin kohteeksi ja osa jätetään pois. Näin ollen voidaan sanoa, että laadullisessa tutkimuksessa tutkijan persoona vaikuttaa aineiston laatuun sekä analyysiin. (Hakala 2024, 132–133.) Oma taustani on varmasti vaikuttanut jo aiheen valintaan ja samalla omat mielenkiinnon kohteeni ovat ohjanneet teemojen sekä kysymysten suunnittelussa. Haastatteluissa olen pyrkinyt antamaan haastatelluille tilaa ja sitä kautta luomaan heille aidon mahdollisuuden kertoa omat näkemyksensä tutkittavasta asiasta. Tulosten esittelyssä olen tuonut esille ne seikat, jotka nousivat esille kokonaisuudesta. Aineiston analyysivaiheessa vertasin tuloksia teoreettiseen viitekehykseen. Opinnäytetyössä mainitsemani suositukset pohjautuvat vahvasti omiin mielipiteisiini sekä hankkimaani teoriatietoon ja tutkimustuloksiin.

6.2 Pohdintaa

Eri tutkimusten valossa nuoruus on ihmisen rikosaktiivisinta aikaa ja melko iso osa nuorista syyllistyy johonkin rikkomukseen tai rikokseen. Yleensä nuorten tekemiin rikoksiin liittyy ajattelemattomuutta sekä kaveriporukassa syntynyttä ryhmäpainetta. Toisinaan se voi myös kertoa myös nuoren ongelmista tai vaikeasta elämäntilanteesta. Tutkimukset ovat osoittaneet, että nuorisorikollisuuden kehityksessä olisi viitteitä laajemmasta polarisaatiosta, jossa huono-osaisuus on keskittynyt pienelle osalle nuorista.

Nuorisorikollisuus on jo pitkään ollut merkittävä nuoriso- ja sosiaalityön toimenpiteiden kohde ja nyt se on saanut entistä enemmän huomioita nuorten tekemien raakojenkin väkivallantekojen vuoksi. Suomessa nuorten rikoksiin puuttuminen on lähtökohtaisesti huollollista ja peruspalveluiden ja erityisesti lastensuojelun vastuulla. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Julkisuudessa

on nuorisorikosilmiön äärellä keskusteltu ikärajan laskemisesta sekä poliisin ja lastensuojelun toimivallasta suhteesta nuoreen rikoksentekijään.

Mielestäni viimeistään nyt on ajankohtaista pohtia niitä keinoja, joilla nuorten tulevaisuuteen on mahdollista vaikuttaa, etenkin rikoksettomuuteen tukemisen näkökulmasta. Tutkin opinnäytetyössäni rikosprosessin laatua sekä monialaisen yhteistyön toimivuutta. Tulokset vastaavat sitä mielikuvaa, joka minulla oli ennen aineiston keruuta. Näitä tuloksia tukevat eri tilastot, joissa laatu näkyy muun muassa pidentyneinä rikosasioiden käsittelyaikoina. On lohdutonta ajatella, että voi mennä 1,5 vuotta tai pidempään siitä, että nuori on tehnyt rikoksen siihen, että hän joutuu rikosoikeudelliseen vastuuseen asiasta. Nuori on voinut tuossa ajassa tehdä jo useita muita rikoksia tai vaihtaa elämänsä suuntaa parempaan ja joutuu nyt pitkän ajan kuluttua vastuuseen pitkän aikaa teon jälkeen.

Tämän hetkinen taloudellinen tilanne ja toimijoiden resurssit eivät vastaa yhteiskunnallista tarvetta vastata nuorten huonovointisuuteen ja lisääntyneeseen rikollisuuteen. Tähän on pyritty poliittisesti vastaamaan jo Marinin hallituksen aikana ja myös nyt Orpon hallituksen tekemissä linjauksissa. Valitettavasti olen saanut huomata, ettei Suomessa kyetä tässä asiassa tekemään pitkäjänteistä työtä ja keskitytään liikaa niin sanottujen tulipalojen sammuttamiseen. Kuten johtopäätöksistä voi lukea, meiltä puuttuu myös valtakunnallinen koordinointi asian saralla. Yhteistyötä, rikostorjuntatyötä, prosesseja ja toimintamalleja kehitetään jatkuvasti, mutta työn sujuvuutta sekä kehittämisen tarkastelua ja arviointia on hyvä tehdä esimerkiksi koko rikosprosessin osalta yhtäaikaisesta ja samansuuntaisesti, jotta kehittämistyö olisi tarkoituksenmukaista ja vastaisi tavoitevaatimuksiin mahdollisimman hyvin.

Mietittäväksi jää myös kuinka eri toimijoiden osaaminen vastaa nuorten erityisyyteen liittyviä vaatimuksia ja vastaako lainsäädäntö sekä rikosprosessi enää nuorten rikosten haasteisiin. Kriminologiassa on tutkittu ilmiötä pitkään, mutta muuten tuntuu, että ollaan jääty kehityssuunnan suhteen jälkeen. Oman organisaationi puolesta jäin pohtimaan, tunnistetaanko poliisissa riittävällä tasolla ja laadulla nuorten rikosten erityisyyttä ja onko meillä riittävästi osaamista tai resursseja vastata haasteeseen, ainakaan yksin.

6.3 Opinnäytetyöprosessi ammatillisen kehittymisen näkökulmasta

Halusin toteuttaa opinnäytetyöni sellaisesta aiheesta, joka on itselleni mielenkiintoinen ja, jonka avulla voin saada oman ammatillisuuteni kannalta erilaista näkemystä sekä arvokasta tietoa. Sen vuoksi rajasin oman organisaation työntekijät haastattelujen ulkopuolelle. Halusin myös tuoda opinnäytetyölläni esille jotain konkreettista tietoa oman organisaationi sekä yhteistyökumppaneiden

käyttöön. Pääsin sukeltamaan nuorten rikosten tekijöiden kanssa toimivien maailmaan sekä haastattelujen myötä tutustumaan myös itse ammattilaisiin. Sain runsaasti uudenlaisia näkökulmia ja ymmärrystä monialaisesta yhteistyöstä sekä rikosprosessista ylipäätänsä.

Työskentelen itse poliisina ja koen tutkimukseni myötä saaneeni käsityksen nuorten rikosprosessien laadusta sekä monialaisen yhteistyön toimivuudesta. Tämä saattaa myös tuoda omaan työhöni lisäarvoa, kun sain paremman käsityksen rikosprosessien tilasta ja monialaisesta yhteistyöstä sekä sen merkityksestä. Opinnäytetyötä tehdessäni vertasin omaa osaamistani poliisiin YAMK -koulutuksesta valmistuneen osaamisvaatimukseen eli kompetensseihin (Poliisiammattikorkeakoulu 2022).

Olen opinnäytetyötäni tehdessäni pyrkinyt tuomaan nuorten parissa toimivien ammattilaisten äänen kuuluville sekä toiminut tutkimus- ja ammattieettisiä periaatteita noudattaen. Olen tarkastellut omaa osaamistani myös kriittisestä näkökulmasta suhteessa tutkimusaiheeseen ja samalla pyrkinyt kehittämään omaa ammatillista osaamistani opinnäytetyötä tehdessäni. Opinnäytetyötä tehdessäni opin kuinka merkityksellistä on tarkka ja huolellinen suunnittelu tutkimusta laatiessa. Jos aloittaisin opinnäytetyöni alusta, tekisin pohjatyon huolellisemmin ja laatisin itselleni paremman suunnitelman tutkimuksen toteuttamisen vaiheista.

Olen tehnyt sosionomi (AMK) opintojen yhteydessä opinnäytetyön yhdessä toisen opiskelijan kanssa. Tätä opinnäytetyötä tehdessä huomasin, kuinka paljon hyödyllisempää ja tehokkaampaa yhdessä tekeminen oli. Tuolloin ajatusten vaihto rikastutti työntekemistä ja koen, että laadullisuuden osalta toisen tuoma näkökulma paransi työn laatua. Yksin tehdessä vastuu työn etenemisestä kaatui omille harteilleni ja taakka olisi se helpompi ollut jakaa toisen opiskelijan kanssa. Olen saanut palautetta ja ohjausta opinnäytetyötä tehdessäni ja uskon kehittyneeni tutkimuksellisen työn suunnittelussa sekä arvioinnissa. Sain haastatelluilta positiivista palautetta aiheen tärkeydestä ja pidän kyseistä aihetta itsekin tärkeänä ottaen huomioon vallitsevan tilanteen nuorten- huonovointisuuden ja rikosten saralla. Koen, että olen saavuttanut tavoitteet ja oma osaamiseni sekä tietämykseni on kehittynyt opinnäytetyöprosessini varrella.

6.4 Tulosten hyödyntäminen

Tutkimukseni tarkoituksena oli selvittää nuorten rikosprosessin laatu ja monialaisen yhteistyön toiminnan tila nuorten rikosprosesseissa. Opinnäytetyön tulosten myötä nousi esille ideoita, joihin voi palata pohdittaessa, mitä tulisi kehittää nuorisorikollisuuden ehkäisytyössä. Tulosten avulla tuli

esille arvokkaita näkemyksiä, mielipiteitä ja kokemuksia eri ammattilaisilta rikosprosessin sekä yhteistyön toimivuudesta, haasteista sekä näiden kehittämistä. Ammatilliset toivat näkemyksensä lisäksi esille erilaisia kehittämissuhteita, joita olisi hyvä lähteä pohtimaan jatkossa.

Prosessin sujuvuuden ja laadukkaan nuoren kokonaisvaltaisen tilanteen huomioimiseksi, tulisi miettiä, kuinka voitaisiin kehittää esimerkiksi yhteistyötä ja mitä voitaisiin tehdä, jotta rikosprosessi olisi sujuvampi eikä niin hidas ja lokeroinen. Toivon, että opinnäytetyöni tuloksista olisi konkreettista hyötyä pohdittaessa nuorten rikosprosessien kehittämistä ja yhteistyön merkitystä nuorten rikosprosessien parissa työskentelevien kesken. Erityisesti toivoisin, että hyöty saavuttaisi myös nuoret yhteistyön ja mahdollisen rikosprosessin kehittämisen myötä.

LÄHTEET

Aaltonen, Kimmo 2011: Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Helsinki, Tietosanoma.

Danielsson, Petri 2022: Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi, tiedusteluosasto. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa?t=1646715994222> Luettu: 25.9.2024.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere, Vastapaino.

European Crime Prevention Network 2012: Thematic Paper No. 2. The prevention of youth crime through local cooperation with the involvement of the police – A pilot study, EUCPN Secretariat, Brussels.

Haikkola, Laura & Hästbacka, Noora & Pekkarinen, Elina 2019: Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Helsinki, Valtioneuvoston kanslia.

Hakala, Juha T. 2018: Toimivan tutkimusmenetelmän löytäminen. Teoksessa R. Valli (toim.), Ikku-noita tutkimusmetodeihin 1. Metodivalinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (s. 11–23). PS-Kustannus.

Hakala, Juha T. 2024: Laadullisen tutkimuksen ABC. Menetelmäopas opinnäytteen tekijälle. Tallinna, Gaudeamus Oy.

Helenius, Dan & Linna, Tuula 2024: Siviili- ja rikosprosessioikeus. 3., uudistettu painos. Helsinki, Alma Talent.

Hirsijärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008: Tutkimus haastattelu, Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008: Tutki ja kirjoita. 13.–14 osittain uudistettu painos. Keuruu, Kirjayhtymä Oy.

Hämäläinen, Emilia 2023: Nuorisorikollisuus ja nuorisoväkivalta. Sisäministeriö, poliisiosasto. Luettavissa: https://intermin.fi/documents/1410869/162871168/Nuorisorikollisuus_nuorisov%C3%A4ki-valta.pdf/65d778a7-2559-b416-9372-4db3d3374004/Nuorisorikollisuus_nuorisov%C3%A4ki-valta.pdf?t=1685101342151 Luettu: 25.9.2024.

Jokela, Antti 2018: Rikosprosessioikeus. 5. uudistettupainos. Alma talent Oy

Järvensivu, Timo & Nykänen, Katri & Rajala, Rika 2010: Verkostojohtamisen opas: Verkostotyökentely sosiaali- ja terveysalalla. Muutosvoimaa vanhustyön osaamiseen -hankkeen julkaisu.

Järvensivu, Timo 2019: Verkostojen johtaminen – Opi ja etene yhdessä. Helsinki, Books on demand.

Järvinen, Saija & Alanko, Markus & Piispa, Minna 2024: Toimenpideohjelma nuoris- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027, Helsinki, Oikeusministeriö.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti 2021: Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020, teoksessa; Kriminologia 1/202.

Kaartinen-Koutaniemi, Jaakko 2012: Etsivässä työssä. Helsinki, LK-kirjat.

Kivivuori, Janne 2008, 2013: Rikollisuuden syyt. Uudistettu toinen laitos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Kivivuori, Janne & Aaltonen, Mikko & Näsi, Matti & Suonpää, Karoliina & Danielsson, Petri 2021: Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Tallinna, Gaudeamus Oy.

Kleemola, Mari 2011: Onnistuneen saatekirjeen salaisuudet. Tietoarkisto. Luettavissa: <https://tietoarkistoblogi.blogspot.com/2011/09/onnistuneen-saatekirjeen-salaisuudet.html> Luettu: 12.9.2024.

Korkka-Knuts, Heli & Helenius, Dan & Frände, Dan 2020: Yleinen rikosoikeus, Helsinki, Edita Publishing.

Kuula, Arja 2011: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere, Vastapaino.

Laine, Matti 1991: Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Helsinki, Tietosanoma.

Laitinen Ahti & Aromaa Kauko 2005: Rikollisuus ja kriminologia. Tampere, Vastapaino.

Marttunen, Matti 2008: Nuorisorikosoikeus: alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Väitöskirja. Helsinki, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Mäenpää, Olli 2020: Julkinen valta ja oikeusvaltio. Oikeuden perusteet, Nro 2, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Helsinki. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/13a432ba-00bd-4ad5-abf8-b12c4f16603b/content> Luettu: 25.9.2024.

Määttä, Jyrki 2023: Rikosprosessin joutuisuus on jokaisen perusoikeus. Blogi. Oikeus.fi. 14.9.2023. Luettavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/ajankohtaista/blogi/rikosprosessinjoutuisuuson-jokaisenperusoikeus.html> Luettu: 23.3.2024.

Niemi, Hannu 2018: Seuraamusjärjestelmä 2017: Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 32/2018. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia.

Oikeusministeriö 2023: Rikosprosessin sujuvoittaminen, Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2023:16. Luettavissa: https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/30639.pdf Luettu: 29.8.2024.

Oikeusministeriö 2024: Toimenpide ohjelma nuoriso- ja jengirikollisuuden ehkäisemiseksi ja torjumiseksi vuosille 2024–2027. Oikeusministeriön julkaisuja, mietintöjä ja lausuntoja 2024:13. Luettavissa https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165576/OM_2024_13_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu: 26.9.2024.

Poliisiammattikorkeakoulu 2022: Poliisi (ylempi AMK) -tutkinnon opetussuunnitelma 2023–2024. Luettavissa: <https://polamk.fi/documents/25254699/37709942/Poliisi-ylempi-AMK-opetussuunnitelma.pdf/164ae615-8903-6eb5-62cb-f84a0a704aa4/Poliisi-ylempi-AMK-opetussuunnitelma.pdf?t=1679903219787> Luettu: 14.9.2024.

Puuronen, Anne 2014: Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen - näkökulmia käytännön työstä. Helsinki, Nuorisotutkimusverkosto.

Rantaeskola, Satu 2022: Rikos ja rikosprosessi, 2. täydennetty painos. Tyrvää & Vammala & Sastamala, Warelia.

Riitta Viitala & Eila Jylhä, 2019: Johtaminen. Edita Publishing. E-kirja. Luettavissa: <https://www.elibrary.com/fi/book/978-951-37-7519-3> Luettu: 12.3.2024.

Rovaniemen kaupunki, Riko-hanke auttaa nuoria. Luettavissa: <https://www.rovaniemi.fi/Ajankohtaista/Artikkelit/Terveys--ja-sosiaalipalvelut/RIKO-hanke-auttaa-nuoria> Luettu: 27.9.2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaalipalvelut. Luettavissa: <https://stm.fi/sosiaalipalvelut> Luettu: 16.10.2024.

Sutela, Mika 2024: Nuorisorikollisuus: Taktinen teema-analyysi – määritelmät, tilannekuva ja toimintamallit. Poliisihallitus. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/31329635/32433045->

[Nuorisoriikollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisoriikollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753](https://www.tutkimuskeskus.fi/nuorisoriikollisuus-teema-analyysi-web.pdf/2c2c3b8a-9487-22a0-cb89-6a9c466869b0/32433045-Nuorisoriikollisuus-teema-analyysi-web.pdf?t=1712736269753) Luettu: 25.9.2024.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomioistuinlaitoksen vuositilastoja. Käräjäoikeudet, ratkaistut rikosoikeudelliset asiat. Luettavissa: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrljoiOGE1NDQxNDgtYjI2Yy00Yzk1LWFmMTUtNjNk-NzA4ZDMxYTczIiwidCI6IjMTRkZmE0LWMwZmMtND-cyNS05ZjA0LTc2YTQ0M2RlYjA5NSIsImMiOiJh9> Luettu: 11.9.2024.

Turkka, Heikki & Saarholm, Julia 2023: Lasten ja nuorten rikokset. Opas ennaltaehkäisyyn ja rikoskierteen katkaisuun. Jyväskylä, PS-kustannus.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019: Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Luettavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf Luettu: 31.8.2023.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2023: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen. Suomessa Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Luettavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf Luettu: 12.9.2024.

United Nations 2010: Handbook on the Crime Prevention Guidelines – Making them work, Criminal justice handbook series. Vienna, United Nations office on drugs and crime. Luettavissa: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/Handbook_on_Crime_Prevention_Guidelines_-_Making_them_work.pdf Luettu: 20.4.2024.

Valli, Raine 2018: Aineistonkeruu kyselylomakkeella. Teoksessa R. Valli (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (s. 81–99). PS-Kustannus.

Valtioneuvosto 2024: Budjetti 2025, Pääministeri Orpon hallitus: Pitkäjänteinen talouden sopeutus jatkuu, samalla katse käännetään kasvuun, Julkaisuajankohta 3.9.2024 19.24 Tiedote 390/2024 Luettavissa: <https://valtioneuvosto.fi/-/paaministeri-orpon-hallitus-pitkajanteinen-talouden-sopeutus-jatkuu-samalla-katse-kaannetaan-kasvuun> Luettu: 12.9.2024.

Vilka, Hanna 2021: Tutki ja kehitä (5., päivitetty painos.). PS-kustannus.

Virolainen, Jyrki & Pölönen, Pasi 2003: Rikosprosessin perusteet. Almatalent Oy

Väisänen, Tiina 2013: Tahdonvastaisen huostaanoton merkitys nuorten seuraamusharkinnassa. Helsingin hovioikeuden julkaisuja: Rangaistuksen määrääminen / toimittaneet Tapio Lappi-Sepälä, Veera Kankaanrinta. – Helsinki: Helsingin hovioikeus, 2013. Sivut 147-170

White, Rob & Wyn, Johanna 2013: Youth and society (3. painos). Australia: Oxford university press.

Øvretveit, John 1995: Moniammatillisen yhteistyön opas. Helsinki: Hakapaino.

LIITE 1

Monialainen yhteistyö nuorten rikosprosessissa

Haastattelujen kysymysrunko

Kysymyksiä palvelun tuottajille

Kerro taustasi liittyen monialaiseen yhteistyöhön nuorten rikosprosesseissa.

Laatu:

- Miten ymmärrät laadukkaan rikosprosessin?
- Kuinka lainsäädäntö tukee monialaista yhteistyötä nuorten rikosprosessissa?
- Miten kuvaillet monialaisen yhteistyön nykytilannetta nuorten rikosprosesseissa?
- Millaisia monialaisen yhteistyön toimintamalleja, rakenteita tai ohjeistusta ym. on jo käytössä?
- Mitkä ovat suurimmat hyödyt monialaisessa yhteistyöstä nuorten rikosprosesseissa?
- Minkälaisia haasteita tai esteitä kohtaatte monialaisessa yhteistyössä?
- Onko teillä näkemyksiä siitä, miten lainsäädäntöä voitaisiin kehittää parantamaan nuorten rikosprosessia?
- Miten monialainen yhteistyö on huomioitu muissa pohjoismaissa?

Monialaisen yhteistyön viestintä, tavoitteet ja johtaminen:

- Millaisena ymmärrät laadukkaan / tehokkaan tiedonvaihdon?
 - Miten varmistatte riittävän laadukkaan tiedonvaihdon eri toimijoiden välillä nuorten rikosprosessissa?
 - Onko monialaiseen yhteistyöhön olemassa selkeät viestintäkanavat ja -käytännöt?
 - Miten monialaisessa yhteistyössä käsitellään eettisiä kysymyksiä, kuten tietosuojaa ja luottamuksellisuutta, nuorten rikosprosessissa?
 - Miten määrittelette eri toimijoiden roolit ja vastuut monialaisessa yhteistyössä?
 - Miten varmistetaan, että kaikki toimijat jakavat samat tavoitteet nuorten rikosprosessissa?
 - Kuinka varmistetaan nuorta koskevien tarpeiden ym. tietojen saumaton siirtyminen eri vaiheiden välillä?
 - Miten koet monialaisen yhteistyön johtamisen nuorten rikosprosessissa?
 - Mitkä ovat yleisimmät haasteet monialaisen yhteistyön johtamisessa?
 - Minkälaisia parannusehdotuksia teillä on tulevaisuutta ajatellen?
-
- Millaisia laatuvaatimuksia asettaisit nuorten rikosprosessiin?
 - Kuinka monialainen yhteistyö voi auttaa tarjoamaan tukea nuorille rikoksen tekijöille?
 - Millä tavoin monialaisessa yhteistyössä voidaan ehkäistä uusintarikollisuutta ja samalla tukea nuoria heidän henkilökohtaisissa haasteissaan ja niitä korjaavassa prosessissa?
 - Huumausaineen käyttörikoksesta epäilty ensikertalainen voi välttää tuomion sitoutumalla hoitoon. Miten näet tämän vaihtoehdon, toimiiko se?
 - Miten saman mallin käyttäminen toimisi muissa rikosnimikkeissä?
 - Suomessa on useita eri hankkeita nuorten hyvinvointiin ja rikosten tekemiseen liittyen. Millaisia asioita niistä voisi tai tulisi jalkauttaa toimintamalleiksi nuorten rikosprosesseissa?

Lopuksi:

Tuleeko tästä aihepiiristä jotain muuta mieleen, mitä haluaisit vielä sanoa?

Kysymyksiä RISE työntekijälle

Kerro taustasi liittyen monialaiseen yhteistyöhön nuorten rikosprosesseissa.

Laatu:

- Miten ymmärrät laadukkaan rikosprosessin?
- Kuinka lainsäädäntö tukee monialaista yhteistyötä nuorten rikosprosessissa?
- Miten kuvaillette monialaisen yhteistyön nykytilannetta nuorten rikosprosesseissa?
- Millaisia monialaisen yhteistyön toimintamalleja, rakenteita tai ohjeistusta ym. on jo käytössä?
- Mitkä ovat suurimmat hyödyt monialaisessa yhteistyöstä nuorten rikosprosesseissa?
- Minkälaisia haasteita tai esteitä kohtaatte monialaisessa yhteistyössä?
- Onko teillä näkemyksiä siitä, miten lainsäädäntöä voitaisiin kehittää parantamaan nuorten rikosprosessia?
- Miten monialainen yhteistyö on huomioitu muissa pohjoismaissa?

Monialaisen yhteistyön viestintä, tavoitteet ja johtaminen:

- Millaisena ymmärrät laadukkaan / tehokkaan tiedonvaihdon?
 - Miten varmistatte riittävän laadukkaan tiedonvaihdon eri toimijoiden välillä nuorten rikosprosessissa?
 - Onko monialaiseen yhteistyöhön olemassa selkeät viestintäkanavat ja -käytännöt?
 - Miten monialaisessa yhteistyössä käsitellään eettisiä kysymyksiä, kuten tietosuojaa ja luottamuksellisuutta, nuorten rikosprosessissa?
 - Miten määrittelette eri toimijoiden roolit ja vastuut monialaisessa yhteistyössä?
 - Miten varmistetaan, että kaikki toimijat jakavat samat tavoitteet nuorten rikosprosessissa?
 - Kuinka varmistetaan nuorta koskevien tarpeiden ym. tietojen saumaton siirtyminen eri vaiheiden välillä?
 - Miten koet monialaisen yhteistyön johtamisen nuorten rikosprosessissa?
 - Mitkä ovat yleisimmät haasteet monialaisen yhteistyön johtamisessa?
 - Minkälaisia parannusehdotuksia teillä on tulevaisuutta ajatellen?
-
- Millaisia laatuvaatimuksia asettaisit nuorten rikosprosessiin?
 - Millainen on rikosseuraamuslaitoksen rooli nuorten rikosten ennaltaehkäisemisessä?
 - Miten rikosseuraamuslaitos tekee monialaista yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa nuorten rikosasioiden parissa?
 - Kuinka rikosseuraamuslaitos edistää nuorten korjaavia toimenpiteitä?
 - Miten varmistetaan nuorten onnistunut uudelleenintegrointi yhteiskuntaan rikosseuraamusprosessin jälkeen?
 - Kuinka nuorten yksilölliset tarpeet otetaan huomioon toimenpiteitä suunniteltaessa?
 - Huumausaineen käyttörikoksesta epäilty ensikertalainen voi välttää tuomion sitoutumalla hoitoon. Miten näet tämän vaihtoehdon, toimiiko se?
 - Voisiko vastaavaa mallia hyödyntää muissakin rikoslajeissa kuin huumausaineen käyttörikoksissa?
 - Miten nuoret voivat osallistua ja vaikuttaa omaan rikosseuraamukseensa?

Lopuksi:

Tuleeko tästä aihepiiristä jotain muuta mieleen, mitä haluaisit vielä sanoa?

Kysymyksiä Syyttäjälle

Kerro taustasi liittyen monialaiseen yhteistyöhön nuorten rikosprosesseissa.

Laatu:

- Miten ymmärrät laadukkaan rikosprosessin?
- Kuinka lainsäädäntö tukee monialaista yhteistyötä nuorten rikosprosessissa?
- Miten kuvaillette monialaisen yhteistyön nykytilannetta nuorten rikosprosesseissa?
- Millaisia monialaisen yhteistyön toimintamalleja, rakenteita tai ohjeistusta ym. on jo käytössä?
- Mitkä ovat suurimmat hyödyt monialaisessa yhteistyöstä nuorten rikosprosesseissa?
- Minkälaisia haasteita tai esteitä kohtaatte monialaisessa yhteistyössä?
- Onko teillä näkemyksiä siitä, miten lainsäädäntöä voitaisiin kehittää parantamaan nuorten rikosprosessia?
- Miten monialainen yhteistyö on huomioitu muissa pohjoismaissa?

Monialaisen yhteistyön viestintä, tavoitteet ja johtaminen:

- Millaisena ymmärrät laadukkaan / tehokkaan tiedonvaihdon?
 - Miten varmistatte riittävän laadukkaan tiedonvaihdon eri toimijoiden välillä nuorten rikosprosessissa?
 - Onko monialaiseen yhteistyöhön olemassa selkeät viestintäkanavat ja -käytännöt?
 - Miten monialaisessa yhteistyössä käsitellään eettisiä kysymyksiä, kuten tietosuojaa ja luottamuksellisuutta, nuorten rikosprosessissa?
 - Miten määrittelette eri toimijoiden roolit ja vastuut monialaisessa yhteistyössä?
 - Miten varmistetaan, että kaikki toimijat jakavat samat tavoitteet nuorten rikosprosessissa?
 - Kuinka varmistetaan nuorta koskevien tarpeiden ym. tietojen saumaton siirtyminen eri vaiheiden välillä?
 - Miten koet monialaisen yhteistyön johtamisen nuorten rikosprosessissa?
 - Mitkä ovat yleisimmät haasteet monialaisen yhteistyön johtamisessa?
 - Minkälaisia parannusehdotuksia teillä on tulevaisuutta ajatellen?
-
- Toteutuuko esitutinnan laatuvaatimukset nuorten rikosprosesseissa?
 - Miten esitutkintayhteistyö toteutuu nuorten rikosprosesseissa?
 - Miten varmistetaan, että nuorten oikeudet otetaan huomioon syyttäjän toiminnassa? Miten näet syyttäjän roolin nuorten rikosprosessissa, erityisesti verrattuna aikuisten rikosasioihin?
 - Kuinka syyttäjä voi toimia tehokkaasti yhteistyössä muiden toimijoiden, kuten sosiaalityöntekijöiden ja RISE:n, kanssa nuorten rikosprosessissa?
 - Miten nykyinen lainsäädäntö ja käytännöt mahdollistavat kuntoutuksen tai hoidon vaihtoehtona syytteelle nuorten rikosasioissa?
 - Huumausaineen käyttörikoksesta epäilty ensikertalainen voi välttää tuomion sitoutumalla hoitoon. Miten näet tämän vaihtoehdon, toimiiko se?
 - Voiko vastaavaa mallia voisi hyödyntää muissakin rikoslajeissa kuin huumausaineen käyttörikoksissa? Ja jos kyllä, niin miten?

Lopuksi:

Tuleeko tästä aihepiiristä jotain muuta mieleen, mitä haluaisit vielä sanoa?

LIITE 2

SAATEKIRJE

KEMI 14.2.2024

Tiina Majava

YAMK2023

Opinnäytetyön nimi: "Monialainen yhteistyö nuorten rikosprosessissa"

HYVÄ VASTAANOTTAJA

Opiskelen Poliisiammattikorkeakoulussa poliisin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Teen opinnäytetyönäni teemahaastatteluun perustuvan laadullisen tutkimuksen. Tutkimuksen avulla on tarkoitus tuottaa tietoa nuorten rikosprosessien laadusta ja monialaisen yhteistyön merkityksestä nuorten rikosprosesseissa sekä tietoa siitä millaisia haasteita ja kehittämiskohteita nuorten rikosprosesseihin liittyvässä monialaisessa yhteistyössä on.

Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Tutkimuksen aineiston keruu tapahtuu etäyhteydellä toteutettavalla haastattelulla. Toivoisin, että haastattelutilanteen ääni voitaisiin nauhoittaa, jotta kertomuksesi voidaan huomioida kokonaisuudessaan. Tutkimukseen osallistuvien anonymiteetti säilytetään koko tutkimuksen ajan, eikä haastateltavien tietoja tuoda esille missään tutkimuksen vaiheessa. Kertomukset käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja mahdolliset haastatteluiden äänitteet tuhoetaan tutkimuksen päätteeksi. Haastatteluun on käytettävissä aikaa noin tunnista puoleentoista tuntiin riippuen siitä, kuinka laajasti haluat näkemyksistäsi kertoa.

Opinnäytetyöni on tarkoitus valmistua joulukuussa 2024. Valmiiseen tutkimukseen voi tutustua Theseus-julkaisuarkistossa. Opinnäytetyöni ohjaajana toimivat Timo Korander ja Satu Rantaeskola Poliisiammattikorkeakoulusta.

Ystävällisin terveisin

Tiina Majava, p.044 2784435

TIETOSUOJASELOSTE

Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa käsitellään teitä koskevia henkilötietoja voimassa olevan tieto- suojalainsäädännön (EU:n yleinen tietosuoja-astus, 679/2016, ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö) mukaisesti. Seuraavassa kuvataan henkilötietojen käsittelyyn liittyvät asiat.

Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Rekisterinpitäjällä tarkoitetaan tahoa, joka yksin tai yhdessä toisten kanssa määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot. Rekisterinpitäjä voi olla korkeakoulu, toimeksiantaja, muu yhteistyötaho, opinnäytetyöntekijä tai jotkut edellä mainituista yhdessä (esim. korkeakoulu ja opinnäytetyöntekijä yhdessä).

Tässä tutkimuksessa henkilötietojen rekisterinpitäjä on opinnäytetyön tekijä. Voitte kysyä lisätietoja henkilötietojenne käsittelystä rekisterinpitäjän yhteyshenkilöltä:

Rekisterinpitäjän yhteyshenkilön nimi: Tiina Majava

Sähköposti: tiina.a.majava@edu.polamk.fi

Organisaatio: Poliisiammattikorkeakoulu

Tietosuojavastaava: Satu Rantaeskola, lehtori, opinnäytetyön ohjaaja, Poliisiammattikorkeakoulu

Timo Korander, lehtori, opinnäytetyön ohjaaja, Poliisiammattikorkeakoulu

Tutkimuksessa teistä kerätään seuraavia henkilötietoja:

Nimi, tieto on vain tutkimuksen tekijälle sekä opinnäytetyön ohjaajia varten. Teillä ei ole sopimukseen tai lakisääteiseen tehtävään perustuvaa velvollisuutta toimittaa henkilötietojanne vaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Tutkimuksessa ei kerätä henkilötietojanne muista lähteistä.

Henkilötietojenne suojausperiaatteet

Tutkimuksen yhteydessä käytetään seuraavia työvälineitä: Teams- kokoussovellus sekä poliisihallinnon suojattu verkkolevy.

Tutkimusaineisto ja kaikki työvälineet sekä tallennuspaikat ovat suojattu käyttäjätunnuksella ja salasalla.

Tutkimusaineisto säilytetään poliisihallinnon suojatulla TUVE-verkkolevyllä, jonne pääsy on ainoastaan tutkimusta toteuttavalla opiskelijalla. Henkilötietoja ei jaeta eteenpäin.

Henkilötietojenne käsittelyn tarkoitus

Henkilötietojanne käsitellään ainoastaan yhteydenotto tarkoituksessa

Henkilötietojenne käsittelyperuste

Käsittely on tarpeen tieteellistä tai historiallista tutkimusta taikka tilastointia varten ja se on oikeasuhtaista, sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen nähden (Tietosuojalaki 4.1 § 3-kohta).

Henkilötietojen suojaamiseksi käytetään seuraavia suojatoimia:

- o käyttäjätunnus ja salasana
- o tietoturvalliset henkilötietojen käsittely-ympäristöt
- o henkilökisteriä käytetään vain tieteellistä tutkimusta varten
- o henkilökisteri hävitetään, kun henkilötiedot eivät enää ole tarpeen tutkimuksen suorittamiseksi tai sen tulosten asianmukaisuuden varmistamiseksi

Mitä henkilötiedoillenne tapahtuu tutkimuksen päätyttyä

Nimitiedot ovat vain yhteydenottoa varten. Aineistoa ei jatkossa hyödynnetä ja aineisto hävitetään tutkimuksen tulosten raportoinnin jälkeen, viimeistään 31.12.2024.

Tietojen luovuttaminen tutkimusrekisteristä

Tietoja ei luovuteta tutkimusrekisteristä.

Rekisteröitynä teillä on oikeus

Koska henkilötietojanne käsitellään tässä tutkimuksessa, niin olette rekisteröity tutkimuksen aikana muodostuvassa henkilökisterissä. Rekisteröitynä teillä on oikeus:

o Oikeus saada pääsy tietoihin (tietosuoja-asetuksen 15 artikla)

Sinulla on oikeus saada tieto siitä, käsitelläänkö henkilötietoja ja mitä henkilötietojasi käsitellään. Voit myös halutessasi pyytää jäljennöksen käsiteltävistä henkilötiedoista.

o Oikeus tietojen oikaisemiseen (tietosuoja-asetuksen 16 artikla)

Jos käsiteltävissä henkilötiedoissasi on epätarkkuuksia tai virheitä, sinulla on oikeus pyytää niiden oikaisua tai täydennystä.

o Oikeus tietojen poistamiseen (tietosuoja-asetuksen 17 artikla)

Sinulla on oikeus vaatia henkilötietojesi poistamista tietyissä tapauksissa. Oikeutta tietojen poistamiseen ei kuitenkaan ole, jos tietojen poistaminen estää tai vaikeuttaa suuresti käsittelyn tarkoituksen toteutumista tieteellisessä tutkimuksessa.

o Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (tietosuoja-asetuksen 18 artikla)

Sinulla on oikeus henkilötietojesi käsittelyn rajoittamiseen tietyissä tilanteissa kuten, jos kiistät henkilötietojesi paikkansapitävyyden.

o Oikeuksista poikkeaminen

Tässä kuvatuista oikeuksista saatetaan tietyissä yksittäistapauksissa poiketa tietosuoja-asetuksessa ja Suomen tietosuojalainsäädäntöä säädettyillä perusteilla siltä osin, kuin oikeudet estävät tieteellisen tai historiallisen tutkimustarkoituksen tai tilastollisen tarkoituksen saavuttamisen tai vaikeuttavat sitä suuresti. Tarvetta poiketa oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta.

Voitte käyttää oikeuksianne ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään.

Tutkimuksessa kerättyjä henkilötietoja ei käytetä profilointiin tai automaattiseen päätöksentekoon.

Henkilötietojen käsittely aineistoa analysoitaessa ja tutkimuksen tuloksia raportoitaessa

Teistä kerättyä tietoa ja tutkimusaineistoa käsitellään luottamuksellisesti lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Lopulliset tutkimustulokset raportoidaan ryhmä tasolla eikä yksittäisten tutkittavien tunnistaminen ole mahdollista.